TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 7

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

SAMİPAŞAZADE SEZAİ

KÜÇÜK ŞEYLER



TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

7 basım

TÜRK EDEBİYATI

SAMİPAŞAZADE SEZAİ
KÜÇÜK ŞEYLER

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
ARAKEL KİTAPHANESİ
EBUZZİYA MATBAASI, İSTANBUL
1308 [1891]

Sertifika No: 40077

EDİTÖR
HACER ER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: TEMMUZ 2018, İSTANBUL
VII. BASIM: OCAK 2020, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-517-8

BASKI
DÖRTEL MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
ZAFER MAH. 147. SOK. 9-13A
ESENYURT İSTANBUL
Tel: (0212) 565 11 66
Sertifika No: 40970

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE UYARLAYAN: SALİH BORA

1984, İstanbul doğumlu. Pertevniyal Lisesi'nin ardından Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 2009 yılından beri Nesin Vakfı'na bağlı Aziz Nesin Arşivi üzerinde çalışan Bora, yazarın kişisel arşivi ve Eski Türkçe notlarından *Sanat Yazıları* (2011), *Sporcu Milletiz Vesselam* (2012), *Yurt Gezileri* (2013), *Alamanya Alamanya Bizden Aptal Bulaman Ya* (2016) adlı kitapları derledi; Klaus Leibe-Harkort, Saliha Scheinhardt ve Tahsin Saraç'la mektuplaşmalarını (2017) yayıma hazırladı. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mürebbiye*, *Kuyrukluyıldız Altında Bir İzdivaç* ve *Gulyabani* romanlarını ve Tevfik Fikret'in *Şermin* adlı şiir kitabını eski harflerden aktarıp sadeleştirdi. Halen Nesin Yayınevi'nin genel koordinatörlüğünü yürütmektedir.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 7

Hikâye

küçük şeyler

SAMİPAŞAZADE SEZAİ

Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Salih Bora

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Sunuş

Türk Edebiyatına modern anlamda hikâyenin ilk örneklerini kazandıran Samipaşazade Sezai, *Küçük Şeyler* için yazdığı önsözde, neyin anlatıldığının değil, nasıl anlatıldığının önemli olduğunu vurgulayarak hikâyenin gücünün ayrıntıda gizli olduğunu ve güzel yazıldığı sürece basit konuların bile önem kazanacağını söyler.

Küçük Şeyler, sıradan insanların başına gelmesi muhtemel olayları, acıları, ümitleri, hayal kırıklıklarını, yani hayatımızın gerçeklerini ve bu gerçekler karşısındaki duygularımızı ele alıyor. Para için ağaçların kesilmesi karşısında üzüntü duymamız, kuş sesleriyle neşelenip aşk uğruna acı çekmemiz, bir tebessümle umutlanıp hayaller kurmamız, kurduğumuz hayallerin bir anda yıkılıvermesi gibi olağan ama okuru derinden etkilemeyi başaran hikâyeler bunlar. Kimi zaman alaycı bir tutum takınan, kimi zamansa hikâyelerindeki hüzün ve sevinçlere ortak olan yazar, okurun yanı başındadır. Yazarın ders verme çabasından uzak duran üslubu ile ayrıntılı çevre ve insan tasvirleri, okuru hikâyelerin atmosferine kolaylıkla çeker.

Alphonse Daudet, Guy De Maupassant ve Emile Zola gibi Batılı yazarlardan etkilenen Samipaşazade Sezai'nin *Küçük Şeyler*'e aldığı "Arlezyalı", Daudet'nin "L'Arlésienne" adlı hikâyesinin çevirisidir.

"Düğün"ün ardından gelen ve başlı başına bir hikâye sayılamayacak olan "Kitabe-i Seng-i Mezar" başlıklı metin

de sadeleştirilmiş, ancak şiirsel üslubundan ötürü aslı da alınarak iki metin de okura sunulmuştur.

Bu kısa öykülerin etkisi yayımlandığı dönemde de, sonraki kuşaklar için de büyük olmuştur. Kendisinden sonra gelen yazarlar üzerinde ne denli etkili olduğunu Halit Ziya Uşaklıgil'in şu sözlerinden anlıyoruz: "*Küçük Şeyler* beni çıldırttı. Sanat heyecanlarımın içinde bu kitaptan duyduğum zevke, neşâta (sevince) yetişebilecek bir tahassüs (duygu) bilmiyorum."

1891 tarihli ilk baskısını esas alarak hazırlanan bu çalışmada İlhan Ayverdi'nin *Kubbealtı Lugatı*, Şemsettin Sami'nin *Kamus-i Türkî*, Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat* sözlüklerinden ve Milli Kütüphane ile Atatürk Kitaplığı arşivlerinden yararlanıldı.

Salih Bora

Önsöz

Dünyada bir zerre yoktur ki güzel yazılmak suretiyle önemli bir konu olarak kabul edilmesin.

Güneş sisteminin özelliklerini anlatmakla, mikroskobik bir böceğin kalbini incelemek edebiyatça denktir.

En ayrıntılı, en mükemmel kitaplarda bazı küçük şeyler eksiktir ki, o küçük şeylerin edebiyat açısından önemi pek büyüktür.

Bugün romanlar birtakım düşünce oyunlarına dayanan acayip hikâyelerdeki çocukça şekilden çıkarak, tabiatın sırlarına karşı ilim ve fennin kazandığı zaferlere ve insanlığın kalbine dair senelerce sürdürülecek araştırmaların verdiği tecrübelere dayanarak yüksek bir şairane üslupla yazılır.

Buna "edebiyat eleştirisi ilmi" tabirini kullanmak uygundur sanırım.

Üsluba gelince... Bizde anlatımın yetkinliği yalnız Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların doğru olup olmamasında aranıldığından olsa gerek eleştiriler, itirazlar daima bunlarla sınırlı kalıyor.

Küçük Şeyler'de anlatım tarzı, zannederim ki konusuna göre şeffaf, hassas, huzursuz, hatta yer yer iniltilidir.

Çeviri olarak bu esere eklenen, Alphonse Daudet'nin "Arlezyalı"sındaki anlatım tarzı bir köylünün dilinden işitilen acıklı hikâyeye tamamıyla uygun değil midir? "O gece küçük oğlunun yeni gömleği yanar" sözü fevkalade manidardır. Zira çiftlik sahibinin küçük oğlunun yeni göm-

leğinin yanması köyce önemli bir olay sayılır. Yine "O sabah köylüler, Estève'in çiftliğinde böyle feryat ve figan eden kim olabilir, diye birbirlerinden sorarlar" ibaresi en parlak edebi cümlelerden biridir. Zira sıkıntı ve sefalet içinde bulunan köylülerin, Estève gibi zengin bir adamın onlara göre bir cennet olan çiftliğinde kimse feryat ve figan etmez zannettiklerini gösteriyor.

***

Hakkaniyetli yazar Murat Beyefendi, *Sergüzeşt* eleştirisinde şu hakikati ortaya koymuştu: "*Sergüzeşt*'in bir meziyeti de bir nefeste yazılmış olmasıdır."[1] Bu meziyetle iftihar ederim.

O zamandan beri manevi sağlığımı bozan can yakıcı bir ayrılık acısının beni uğrattığı kesintilerden dolayı bu esercik de soluklana soluklana yazılmıştır.

Samipaşazade Sezai

1 Mizancı Murat, "Üdebamızın Nümûne-i İmtisalleri: *Sergüzeşt*", *Mizan*, S: 68, 25 Ekim 1888.

Bu Büyük Adam Kimdir?

O zamanlar alışkanlık haline getirmiştim. Babamın yüz kişiye ikametgâh olan konağında düzenlenen derslerimizi bitirdikten sonra akşamüzeri çoğu kez Taşkasap'tan[1] Beyazıt'a kadar yayan gidip gelirdim. Bu şaşmayan akşam gidiş dönüşlerinde, daima bir adama rastlardım. Kayıtsızlıktan uzamış saçları geniş alnının üzerine dökülerek, derin düşünceler içinde dalgın dalgın attığı adımlarıyla ikide birde sendeler ve düşmemek için hemen kendini toplardı. Bir kere kendi kendime, "Bu büyük adam kimdir?" diye sordum. Bu zannım, bu sualim sebepsiz değildi. Çünkü bu adamın her hal ve tavrını o günlerde Fransızca hocamızdan okuduğum "Büyük Adamların Hayatı" adlı kitapta belirtilen özelliklere tamamıyla uygun buluyordum. Çoğunlukla Laleli yokuşundan, anladığıma göre bilimsel bir icada veya bir edebiyat şaheserine, kısacası yüce bir amaca adanmış olan gözlerini göğe dikerek o geniş, bilgili alnı, gökyüzünden aldığı bir ışıkla nurlanmış göründüğü halde Aksaray'a doğru inerdi. İlm-i kıyafetin[2] önemi inkâr edilemez. Bir âlimin varlığın içyüzüne bakışıyla bir şairin kâinata bakışı aynı mıdır? İlkinin gerçeği araştırmaya adanmış bakışlarında küçük bir kırgınlık, büyük bir sükûnet görülürken ikincisinin benzersiz bir cennetin hayaline dalmış kararsız gözlerinde bir hüznün, bir ıstırabın varlığına şahit olunmaz mı? İkisi de ihtiyar olmuş bir şairle bir âlime ilm-i kıyafet açısından bakalım. Âlimin beyaz başı, hiçbir hararete karşı erimez

1 Fatih'te Aksaray Meydanı'nın batısına düşen Haseki'ye komşu semt.
2 İlm-i kıyafet: İnsanların görünüşlerine bakarak karakterleri hakkında çıkarım yapma bilimi.

karlarla örtülmüş bir dağ başı gibi hissiz, soğuk, büyük görünmez mi? Şairinki ise sisler, dumanlar içinde kalmış dağların doruklarını andırmaz mı? İşte çocukluğumda böyle düşünüyordum!

Bu büyük adamın gözleri bilginin cazibesiyle o kadar yüksek bir noktadaydı ki bir kere bile etrafındaki Koska'nın[1] sütçü, tütüncü dükkânlarına, önündeki Aksaray'ın sokaklarına baktığını, başını döndürüp bir kimseye bir kere selam verdiğini görmedim.

Victor Hugo mu, Jean Jacques Rousseau mu?.. Mesele burada.

Yavaş yavaş Jean Jacques Rousseau olduğuna hükmetmeye başladım. Zira hiçbir adama selam verdiğini, hiçbir adamla konuştuğunu görmediğim bu insan kaçkını âlimin akıllı başı çoğunlukla tramvay yolunun üstünden geçen çıngıraklı kömürcü develerinin arkasından görünürdü.

Bâlâ-yı sereş zî-huşmendî
Mî taft sitâre-i bülendî[2]

Belki o günlerdeki deve takibi alışkanlığı, doğa bilimleri üzerine yaptığı araştırma ve yazacağı kitapla ilgiliydi. Tabiat eserlerinin mezarı olan ateşli çöllerin bu kararsız seyyahı, çöl sakinlerinin kum âlemleri içinde bu cefakâr yâri, kendisine mahsus manidar bir tavırla ara sıra o uzun boynunu çevirerek bu büyük adamı dikkatli bakışlarıyla çevrelerdi.

Bir gün Laleli'de insanların toplandığını ve aralarında birinin bağırıp çağırdığını işitince kalabalığın içine sokuldum.

Ortada büyük bir şiddet ve öfkeyle kıymet bilmez topluluktan feryat eden meğer bizim âlimmiş! Büyük adamların

1 Koska, Beyazıt Meydanı'ndan batıya doğru, Aksaray Meydanı'na inen yokuşun başındaki eski bir yerleşim yeri.

2 (Farsça) "Akıl ve zekâsından ötürü başının üstünde büyüklük yıldızı parlıyordu." İran'ın büyük şairlerinden Sadi'nin *Gülistan* adlı eserinde, aklı ve zekâsıyla padişahı etkileyen bir çocuğun anlatıldığı hikâyede geçmektedir.

öfkesi de büyük olur. Ne büyüklük! Ne büyüklük! Bu öfke anında, heyecana gelen uçsuz bucaksız bir okyanus gibi heybetli, müthiş, yüce bir hal almıştı. Etrafındakilere, "Adam olmaz, insaniyet bilmez cahiller! Benim buradan geçtiğimi görmüyor musunuz? Gelip koluma dokunacak ne vardı? Meğer siz ne yaman cahillermişsiniz?" diye feryat ediyordu. O kalabalığın içinde bu azarlara en çok muhatap olan bir herif, "Asıl kara cahil sensin!" demesin mi? O anda büyük adam kontrolünü kaybederek herifin boğazından yakaladı. Herif de âlimin yakasına sarıldı.

O der men ü men der o fütâde
Halk ez pey-i mâ devân ü handân
Engüşt-i taaccüb-i cihânî
Ez güft ü şenid-i mâ be-dendân[1]

Ben de halkla beraber arkalarından gitmeye başladım. Biraz yürüdükten sonra, neyse ki ikisinin arasını bularak marifeti cehaletin pençesinden kurtardılar.

Bu büyük adamın yırtılmış yakasını düzelterek, çamurlar içindeki fesini giyerek Aksaray'da karanlık sokaktaki ilim yuvası evine o perişan haliyle girdiğini görmek gerçekten pek dokunaklıydı. Bu büyük adamın kırgınlığından gelen dehşetle, kapısını kapayıp da kaybolduğu zaman dedim ki: "Şairlerin, âlimlerin en büyük eserleri, ümitsiz ve hiddetli zamanlarında yazdıklarıdır."

Victor Hugo'nun bir eseri, Jean Jacques Rousseau'nun *Émile*'i öyle bir zamanda yazılmamış mıydı? Cehaletten şikâyet eden bu adam şimdi kim bilir halkın eğitim ve öğretimine dair ne büyük bir felsefi eser yazmakla meşgul olmaya başlamıştır, niçin bu sokağın karanlığından bir bilim

1 Sadi'nin *Gülistan*'ından (Farsça): "O bana düştü, ben ona. Halk ardımızdan koşup gülüyor. Âlem bizim bu çekişmemize şaşmış, parmak ısırıyor." Sadi'nin bir dervişle zenginlik ve yoksulluk üstüne tartışmalarının konu edildiği, sonunda birbirlerine düşüp kadıya gittikleri hikâyede geçmektedir. (Sadi, *Gülistan*, Çev. Hikmet İlaydın, MEB, 1991.)

güneşi doğmasın? Bu çok önemli uğraşları nedeniyle olsa gerek, kendisine epey zaman hiçbir yerde rastlayamadım. Eğer hafızam beni aldatmıyorsa yirmi gün sonra ta uzaktan, bir tütüncü dükkânında, tütüncünün kendisine okumakta olduğu bir kâğıdı büyük bir özen ve dikkatle dinlediğini görerek o tarafa doğru giderken büyük adam da dükkândan çıkıyordu. Tütüncüye, "Bu büyük adama okuduğun kâğıt neydi?" diye sordum. Tütüncünün verdiği şu cevap, aradan seneler geçtiği halde hâlâ hatırımdan çıkmaz:

"O büyük adam değil, orta boylu. Memleketinden aldığı mektupları her zaman bana okutur. Onun okuması yazması yoktur."

Hiç

Yirmi yaşındaydı. Kaderin kendi emek ve gayretine terk ve teslim ettiği annesiyle kız kardeşinin geçimini sağlamak için, birbirlerinden önce amaçlarına ulaşmak hırsıyla birbirlerini çiğneyerek menfaat dünyasında başarıya hücum eden insan akıntılarına girmiş, insan ihtiraslarının sığındığı karanlık köşelere kadar sokulmuştu. Her akşam evine yorgun, bitkin ve takatsiz fakat –vicdana teselliler veren kutsal bir görevi yerine getirdiği için– mağrur olarak dönerdi. Taşıyabileceğinden fazla meyve vermeye başlayan körpe bir fidan gibi, vaktinden önce faydalı olmak gayretiyle güçsüz omuzlarında taşıdığı aile geçindirme görevinin ağır yükü altında kırılmaya başladı. Bu nedenle kendisinden an be an uzaklaşmakta olan hayat nurunun uzaktan uzağa yüzüne yansıyan zayıf ve hüzünlü ışığı, ara sıra şairane tasavvurlar arasında şahit olunan hayali varlıklara yönelmiş düşünceli gözleri, hayatın acılığını vaktinden evvel tattığı için uçları aşağıya doğru sarkmış, iğrenmiş bir ağzı garip ve hazin bir surette aydınlatırdı. Yaşam mücadelesine zırhsız, silahsız, yani zayıf bir bünye, hassas bir gönül, sevdalı bir ruhla girmişti. Bir gün, arasına katıldığı bu menfaat savaşında yaralanıp düşeceğinden endişeliydim.

Kendi okul bitirdiği halde eğitiminin, kabiliyetinin altında; fakat zayıf yaratılışının üstünde olarak gündüzleri çamurlar, hakaretler içinde Rum tüccarlarına komisyonculuk, aşağılanma ve azarlanmalarla mağazalarda yazıcılık, hatta ara sıra matbaalarda da amelelik etmekten, herkesin dinlenmek üzere yatağına çekildiği gece yarıları sabaha kadar tahta bir masanın önünde, bir mumun karşısında,

kendisine bir iyilik, bir lütuf olarak verilmiş tapuları doldurmaktan çekinmezdi. Bazen uğradığı tahammül edilmez zorluklara karşı, yarasından kanlar damlarken yine de kendisini ayakta durmaya zorlayan bir asker gibi, kuvvet ve cesareti yavaş yavaş kendisinden ayrıldığı halde yiğitçe dayanmaya devam eder ve o mağrur kararlılığından bir şey kaybetmezdi. Yirmi yaşında, dünya işlerinden el etek çekmiş bir annenin rahatı için çalışmak, verdiği emek sayesinde kız kardeşini bahtiyar görmek, kırılmış cesaretine yeniden kuvvet, yorulmuş vücuduna can verirdi.

O günlerde annesi birdenbire hastalanmıştı. Annesinin canından bir parça olduğu için büyük bir ıstırap içinde hastaya hekim getirmek, ilaç almak ihtiyaçlarına karşı hazır bekleyen somut bir fedakârlık kesilmişti. Bazen oturduğu Aksaray'dan ilaç yaptırmak için yaya olarak Beyoğlu'na çıkar, gençliğinin asalet ve yüceliğiyle ihtiyar annesine taze bir hayat getirmek için elinde şişelerle, oralarda şevk ve şenlik, neşe ve sevinçle gezip dolaşan gençlerin arasından geçerek yine yaya olarak evine dönerdi.

Talihin yardımıyla yahut mutlu bir tesadüf olarak annesi bir iki ay içinde sağlığını tamamıyla geri kazanmış ve bu süre içinde kendisinin kazancı da birkaç daha artarak hekimlerin bir yazı Boğaziçi'nde geçirmek hakkındaki tavsiyelerini yerine getirmeyi başarmıştı.

Boğaziçi'nde bulunduğu sıralar doğal olarak sabahları İstanbul'a gider, akşamları geç vakit dönerdi. Gidiş gelişleri sırasında yakınlık kurduğu gençlik arkadaşlarının sohbetlerine renk katan ve hayranca konuşmalarının yegâne şevk ve hayret kaynağı olan "göz alıcı bir güzele" kendisini tanıtmak için[1] edilen ısrarları, kadınlara karşı Doğululara özgü bir utangaçlık ve çekingenlikle reddetmek istemişse de bir gün dostları yakaladıkları bir fırsatı değerlendirerek takdim ettiler. Bu takdim töreni sıcak bir tebessümle kabul

1 Bilmem ki kızın Hıristiyan olduğunu söylemeye hacet var mı? [Samipaşazade Sezai'nin notu.]

edilmiş ve fakat bu tebessüm gözlerini kamaştırdığından kızın yüzüne dikkatle bakamamıştı. Gördüğü bu yakınlık, bu gönül okşayıcı tebessüm, o mahzun yaratılışına ne kadar da dokunmuştu. O hassas gönlü, o sevdalı ruhu gençliğin bu ilk şanlı zaferini ne kadar neşe ve gururla alkışlamıştı.

Sabahı, İstanbul'a gidiş dönüşünde yine bu tebessümlere, ruhun bu selamına, kalbin bu hitabına mazhar olmuştu. O günlerden sonra her nerede görse, her nerede tesadüf etse kendisine bu sevdalı tebessümle selam verdiğinden bütün hayatı bir tebessüm içinde gelişiyordu.

Yazın uzun gündüzlerinde daha fazla çalıştığı halde akşamları evine eskisi gibi bitkin ve takatsiz değil, büyük bir şevk ve neşeyle gelirdi. Yürürken koşar, söylerken güler, önceleri geldiği zaman bir parça dinlenmek için üzerine düştüğü sandalyelerin hiçbirisinde oturamaz, evin içinde sürekli dolaşır dururdu. Yüzünde, parlamak için zamanın en küçük müsaadesini kollayan gençliğin taze rengi görünmeye başladı. Yirmi yaşındayken yaratılışın bir mucizesi olan böyle bir tebessümün karşısında hiç bulunmadınız mı?

Ara sıra vapurda tesadüf ettiği zaman orada, o köşede, kendisine nurlar serpen saadet ve ikbaline garip bir korku ve çarpıntıyla yaklaşamayıp, ilkbaharın huzurlu sabahının pembe sisleri içinde görünen gündoğumu gibi, bu gül rengindeki dudaklardan akseden tebessüme de uzaktan uzağa hayretini ve hayranlığını sunuyordu.

En süratli geçen bir arabanın içinde, en kalabalık bir yerde, en ziyade acele hareket edilmesi gereken bir mahalde yine kendisine bir tebessümle selam veriyordu. Oh bu tebessüm, biçare gencin ümitsiz gecelerinde teselli olan sevgilisi, karanlık gündüzlerinde parlayan ışığı olduğundan evine her gece şevk ve kuvvetini yenilemiş olarak dönüyordu. Yalnız en son defa nail olduğu tebessümden dolayı âşıkça bir dalgınlık içinde kalmıştı. O gece sabaha kadar gözlerini bir kere bile kapamadı... Artık bu kızı alacaktı! Annesinin rızasını alabileceğinden emin olduğu gibi, kendisine bu kadar ilgi ve yakınlık gösteren kızlarının gönlündeki arzuya onun

anne babasının da karşı çıkmayacağına şüphesi yoktu. Her türlü zorluğa, her türlü engele göğüs gerip çalışacak, kendisine bu kadar gönül vermiş olan eşine Boğaziçi'nin o gönül okşayan sahillerinin en gizli bir köşesinde yahut nurani bir güneşin güzelliği altında memnun ve mutlu olan adaların en güzel yerinde bir ev, bir muhabbet yuvası inşa edecek, eşine mahsus olmak üzere bin türlü çiçekler içinde kameriyeler, kuşların minberleri olan ağaçlar arasında bahçeler yapacak. Kendi bir tarafa çekilerek tabiat güzelliklerinin hepsinden güzel sevgilisinin, can çekişen kalbine hayat verecek olan kahkahalarını duyacak. Bahar, yüz görümlüğü olarak eşine en güzel çiçeklerini, saz ve söz olarak kuşlar en yüksek ve ruhu besleyen nağmelerini sunacak.

Uykusuzluğun verdiği bir hararetle yatağının içinde dönüyordu. Niçin "onunla" beraber Boğaziçi'nin kenarında dolaşmasın? Niçin yerde gökte ışık saçan kandillerin, kürelerin yansımasını "onunla" o hoşça akan lacivert suda seyretmesin? Niçin o ışıkları söndürüp yakar gibi görünen serin poyraz rüzgârının "onun" saçlarıyla oynadığını görerek mutluluktan sarhoş olmasın? Bak! Eğiliyor! Bu uykusuz gecesinde kulağına... Yok, ruhuna... Gizli, gayet gizli bir şeyler söyleyecek galiba... Oh! Çalışacak, çok çalışacak, emeğiyle zengin olacak. Pencerenin yanında yapılmış olan yatağından başını kaldırdı.

Sabahın alacası, semanın lacivert yüzünde her dakika rengini, yerini değiştiren birtakım rengârenk sütunlar meydana getirmişti. Ruhunu mest eden o tebessüm, dudakları gibi gül renginde olan bulutlar arasında yayılarak karşı taraftaki dağları süslüyor, yine o tebessüm semadan süzülüp, denizin küçük dalgaları üzerinde, kıyıları sevdalar içinde bırakarak uzaklaşıyordu.

Bir müddet bu dalgın ve sersem halde kaldıktan sonra kendini toplayarak İstanbul'a inmişti. Akşam gençlik arkadaşlarına vapurda rastladı. Onlara, hasetlerini uyandırır korkusuyla bir şey açmamıştı. Hep birlikte yukarıya, güverteye çıktıkları vakit kız yahut tebessüm, annesiyle birlikte

orada, bir kanepenin üzerinde oturuyorlardı. Dostlarından bir ikisi çekinmeden kızın yanına giderek konuşmaktayken diğerleri bunu da birlikte gelmeye zorluyorlardı.

İkbal ve saadetin yaklaşırken verdiği bir korku ve çarpıntıyla onların yanına gidecek kadar vücudunda kuvvet bulunmadığı gibi o göz alıcı tebessüme karşı gözleri kamaşarak düşeceğinden endişe ediyordu. Etrafındakilerin –halini bildikleri için– ettikleri ısrarlara karşı birkaç kere kalkıp yine oturdu. Setresini[1] iliklemek, fesini düzeltmek istediyse de eli titrediği için başaramadı. Bütün bu hareketleri kadınlara has meraklı bakışlardan geçmişti. Bir dakika sonra hep birlikte konuşmaya başladılar. Kız ara sıra kendisine de hitap ederek birçok suallere girişti. Paris'e gitmiş miydi? Londra'yı görmüş müydü? Operaları dinlememiş, vodvili alkışlamamış mıydı? Mutlaka Bükreş'te çok oturmuştu! Çünkü hal ve tavrı onu gösteriyordu. Bitmek bilmeyen bu türlü suallerden sonra kahkahalarla gülmeye başladı. Biçare genç kendisiyle eğlenildiğini anlayarak ilk defa kızın yüzüne büyük bir dikkatle baktı. Hayaller çağı olan yirmi yaşının en dehşetli darbesi... Meğer aklını başından alan bu tebessüm, kızın o küçük, o güzel ağzının bütün üst dudağının biraz kısa olmasından kaynaklanıyormuş.

Meğer o eşitlikçi tebessüm kendisine değil, bütün âleme, bütün eşyaya aitmiş.

***

Yirmi yaşında olmadığımız halde bizler de mutlu olduğumuz anları gözden geçirsek, bütün kâinatın karşısında titrediği şu kelimeye ulaşmaz mıyız? "Hiç!"

---

1 Setre: Eskiden daha çok resmi dairelerde giyilen, düz yakalı, önü ilikli, etekleri uzunca, Avrupa kesimi bir tür ceket.

Kediler[1]

1 Büyükada'da geçmiş bir olayın kâğıda dökülmesidir. [Samipaşazade Sezai'nin notu.]

"Hanım! En son cevabını isterim. Ya ben, ya kediler?"
"Kediler!"

Bir kocanın ümitsizliği, bir kadının kararsız arzuları, sevginin mutluluk çayırı üzerine temellerini gül fidanlarından, sevda rüzgârının tutarsızlığına karşı camlarını nurdan, eşyalarını tülden inşa edip döşediği evlilik sarayının çöküşü, hep bu birkaç kelimeden ibaret olan konuşmada saklıydı.

Kediler! Öyle mi? Demek ki otuz üç sene yan yana geçen bir beraberliğin sonucu, evlilik bilmecesinin çözümü bu cevap oluyor. Otuz üç sene önce, evliliğin ilk aylarında sevginin sonsuzluğuna, aşkın ölümsüzlüğüne yeminler eden âşığının ağzından, kendisinin kedilere, her türlü mana ve yetenekten yoksun keyfi bir ilgi için feda edildiğini işitmek onurunu kırdığından, artık bu hale bir son vermek üzere kesin karar almıştı. Zavallı koca! Karısının söz sahibi olduğu eve getirip topladığı yirmi-otuz kedinin verdiği sıkıntı ve rahatsızlıktan artık usanmıştı. Evin içinde ev sahibinden bile havalı bir yürüyüşle kuyruklarını kaldırıp bu bahtsız kocaya küçümsercesine bakışlar atarak dolaşan bu kibirli hayvanlar kanepelerini istila etmiş, koltuk sandalyelerinde uyurlar, o senenin soğuk kışında ısınmak için yaktığı ateşin karşısında düşünürler, sofalarında, odalarında kulak tırmalayıcı seslerle kavga ederlerdi. Günden güne küstah tavırlarını artırarak çoğalan kediler bu adama evinde ayakta duracak bir yer bırakmamaya başladılar.

Bir sabah gayet erken uyanarak kendi âleminde bir kahvaltı etmek için küçük odasına çekildiği zaman, sokakta

birtakım çocukların ağladığını işiterek pencereden dışarı baktı. Kulağına gelen seslerin kedilerin birbiriyle dalaşırken çıkardığı sesler olduğunu anlayınca, aldandığından dolayı büyük bir öfkeyle iskemlesine oturdu. İskemleye oturduğunda, yüzünün iki uç noktası olan alnıyla çenesinin geriye doğru çekik, gözlerinin büyük ve biraz fırlak olmasıyla bir arayıcılık hali kazanan yüzünü iki tarafa döndürerek hayretle etrafına bakınıyordu; zira kedinin biri ekmeğini çalmış, diğeri sütlü kahvesini içmiş, öteki de fincanını kırmıştı. Kendi kendine üzüntü ve şaşkınlıkla, "Kime dert anlatmalı! Bu kibirli, vefasız, değer bilmez hayvanların kadınlar elbette taraftarı olur! Zaten kedi, kadındır" diyordu.

Bir günlük emeğiyle elde ettiklerinin böyle ziyan olmasının verdiği üzüntüyle başını eline dayayarak pencerenin önünde oturdu. İşte orada, duvarın altında, kahvesini içen, ekmeğini çalan, fincanını kıran, kendisini sabah keyfinden mahrum eden, velhasıl bütün rahat ve huzurunu elinden alan kediler, güneşe karşı abanoz gibi parlak siyah, kar gibi beyaz, sarı benekli, göz alıcı renkleri ve her an ve saniye renkleri değişen ışıl ışıl gözleri gökkuşağı gibi görünürken ön ayaklarını önce ağızlarına götürüp kadınlara has işveli bir tavırla yüzlerini temizleyerek huzur içinde kahvaltısını hazmetmekte ve öğle yemeğine hazırlanmaktaydılar.

Evin sahibi tarafından kendisine tercih edilen bu yırtıcı hayvanların kayıtsız halleri sinirine dokunarak sofaya çıktı. Orada, merdivenin orta basamaklarında, bıyıkları, yüzü, başı siyah lekelere boyanmış beyaz kediyi görür görmez, "Kahvemi sen içtin! Fincanımı sen kırdın! Öyle mi?" diyerek odasından bastonunu alıp ayaklarının ucuna basarak yavaş yavaş kedinin yanına sokuldu. Hazır eline fırsat geçmişken istediği gibi intikamını almak için vücudunun en can alacak yerini nişanladı. Bastonunu kaldırdı. Kedi kımıldıyor. Kaçacak. Değneğini şiddetle üzerine indirir indirmez, pek çevik olan bu afacan hemen sıçrayınca ayağı kayarak büyük bir gürültüyle merdivenlerden aşağı yuvarlandı. Merdivenin altında kolunun sızladığından şikâyet ederken

varlığının diğer yarısı olan karısı karşısına çıkarak, "Hiç kediye öyle vurulur mu? Ya bir yeri kırılsaydı..." deyince zavallı herif şiddet ve öfkeyle, "Ben sana şimdi gösteririm" diyerek odasına çıktı. Karısı da kendisini takip ederek gayet sakin ve yumuşak biçimde diyordu ki, "Ne yapacaksın? Ne yapabilirsin? Söyle de ben de anlayayım!"

Bir camın arkasından görülen kıvılcım gibi, renkli güzellikten akseden bir damla yaşın durduğu büyük gözlerini; altmış senenin üzerinde izler, lekeler bırakarak geçtiği karısının yüzüne çevirerek, "Ne mi yapabilirim? Kaymakamlığa başvuracağım. Senin kedilerini, yiyecek hırsızlığı, gasp ve haneye tecavüzden dava edeceğim! Bakalım, o zaman bu hırsızların, bu haydutların bir tanesini burada görebilir misin?"

Paltosunu, şapkasını giydi, kapıyı kıracak gibi şiddetle çekerek evden çıkıp gitti.

***

Kaymakam beyefendi dert anlamıyor! Rossini'nin[1] torunlarından olan bu musikişinas İtalyalı hürmet ve adalet ister. Bu talihsiz koca haklı şikâyetlerle adalet aradığını karşısındakinin zihnine yerleştirmek için jimnastik yapar gibi ellerini kaldırarak acemi bir aktörü kıskandıracak hareketler ve abartılı tavırlarla hakikati anlatmaya çalışıyorsa da mümkün olamayacağını anlayınca öfkeyle Adalar kaymakamı beyefendiye, "Herkesin karısının kaşına gözüne, yürüyüşüne, giyinişine karışırsınız da benimkinin şu münasebetsiz muhabbetine, şu muzır hayvanlarına müdahale etmeyi niçin reddediyorsunuz?" şikâyetiyle ümitsizce evine dönüyordu. Evine döndüğü zaman eşi felç geçirme tehlikesinden korkuya kapıldığı için titremeye başlamış altmış senelik başını sallayarak, naz ve işveyle bir gözünü süzüp gülümseyerek, "Sen memnun ol ki ben kedileri seviyorum! Ya bunların yerine herifleri sevsem..." dedi. O

---

1 Gioachino Antonio Rossini (1792-1868) *William Tell, Sevilla Berberi* gibi meşhur operalar bestelemiş ünlü İtalyan bestecisi.

büyük, o buruşmuş yüzünün sarkık yanakları gülümserken geriye doğru çekilerek, göz çukurlarının gölgesi içinde kalan sönük gözlerine gelen bir parıltıyla ortaya koyduğu bu cilveli düşünceler, kocasına hemen hak verdirecek kadar cazip göründü. O gece sitemkâr bir tavırla hiçbir söz söylemeyerek yatağına girdi. Laf aramızda, bu gülümseyiş, bu sevgi işareti, bu işve, bu gönül alıcı davranış kocasının üzüntü ve öfkesini epeyce dindirmişti. Yatağına çekilip de muzaffer bir edayla uzattığı ayaklarının acı acı tırmalandığını hissedince telaş ve heyecanla yorganını kaldırıp o büyük gözleriyle baktı: Kedi! Hem de sabah kahvesini içen beyaz kedi! Galiba bu afacanlar mal ve eşin paylaşımı taraftarıydılar ki biçarenin evlilik yatağında da yerleri vardı. Karısının mülkü olan bu evde kendine hiç duracak yer bırakmayan kediler en sonunda eşini de elinden almışlardı.

Gece yarısı verdiği kesin bir karar üzerine sabahleyin erkenden kalkarak, kendisine ait ne kadar eşyası varsa bir sandığa koyup aşağıki taşlığa indirdi. Arkasına paltosunu, başına şapkasını giyerek iplerle bağladığı sandığın üstünde oturmuştu. İşte o zaman, "Ya ben, ya kediler?" sorusunu sormuş ve şu ümitsiz cevabı almıştı: "Kediler!"

Elveda! Elveda! Artık bir daha geri dönmemek üzere yola çıktı. Hüzünlü, düşünceli bir halde küçüklü büyüklü birtakım nispetsiz evlerle dükkânlardan oluşan çarşıdan geçiyordu. Sokağın ortasında ayakları çıplak, elbiselerinin yırtık yerlerinden tenleri görünen birtakım yoksul çocukların haykırarak oynayışlarını dalgın dalgın seyrettikten sonra, galiba hayırsever bir niyetle sadaka vermek için ceplerini bir bir karıştırıp, yine galiba hiçbir şey bulamadığından yoluna devam etti. Biraz ötedeki meyhanenin, Doğu şairlerinin parlak hayalleriyle yakılmış bir kandilin aydınlattığı karanlık köşesinde bir laterna[1] bütün ada halkını sarhoş etmekteydi. Sokakta, meyhanede laternanın etrafında birçok insanın

1 Kolu çevrilerek çeşitli ezgiler çalınan sandık biçimindeki çalgı, genellikle İtalya'dan ithal edilmiştir.

hep bir ağızdan adanın sokaklarında seslendirdiği, bir araya geldikleri yerlerde dans ettiren, nişanlı kızların dillerinde sevgililerine sevdalı bir sesleniş olan:

Corci, Corci, Corcakimu
Na se haro, pulakimu![1]

şarkısını söylüyorlardı. Bulunduğu hazin ve ümitsiz duruma alaycı kahkahalarla gülüyorlar gibi gelen bu şamatanın arasından geçerek Cakomo Yolu'nu[2] takip etmeye başlayınca tabiat manzaralarının büyüleyiciliğiyle, o geceyi geçirecek bir yer aramak üzere şaşkınca etrafta gezdirdiği gözleri parladı. Hava güzel, rüzgâr sessiz, Marmara lacivertti. Bir daha geri dönmeyecek. Bu kesin! Otuz üç senelik evlilik bağı kopmuş, artık yalnız başına kalmıştı. Şu yalnızlık dokunaklı değil mi? Otuz üç seneden sonra her yerde, her şeye karşı yalnız! Bu engin denize, bu uzak ufuklara karşı yapayalnız! Hatta sema bile o lacivert gözleriyle kendisine şefkat ve merhametle bakıyordu.

Bir tarafı kırmalar içinde kalmış mavi atlas gibi hafifçe dalgalanan deniz, diğer tarafı yeşil bir kuşak gibi yukarıdan aşağıya doğru sarkarak renklerinin tazeliğini her mevsim koruyan çalılarla çam ağaçlarının ara verdiği bir yolu takip ediyordu. Derin düşünceler içinde kaybolmuş bir halde biraz deniz kenarına doğru yönelip, önünde balık avlamak için bir kedinin sindiğini görünce hemen yolunu değiştirerek yokuş çıkmaya başladı. Yorgolu'ya[3] vardığı zaman doğunun sevgilisi olan güneş, sırma saçlarını altında keyifle uzanan denize dökerek nurani yollar, yaldızlı izler açtığı gibi, karşı tarafta uzaktan uzağa görünen sudan ibaret ufukları da sevdayla coşturuyordu. Bir hayli zaman denizin

---

1 (Rumca) "Yorgi, Yorgi, Yorgiciğim / Gözünü sevdiğim yavrucuğum."
2 Şimdiki Çankaya Caddesi (Büyükada). Günümüzde caddenin baş tarafında bulunan Splendid Oteli'nin yerindeki Sinyor Giacomo'ya ait olan Giacomo Oteli 1911 yılında yanarak yok olmuş.
3 Şimdiki Yörük Ali mevkii (Büyükada).

verdiği hayranlıkla dalıp gitmişken, gerçeğin hayalleri yıkan eli bütün vücudunu sarsarak kendisini bulunduğu baygın halden uyandırdı. Saat ilerlemiş, öğle yaklaşmıştı. Evine bir daha dönmemek üzere verdiği karar kesindi. Bu belli. Fakat öğle yemeğini nerede yiyecek? Akşam nereye gidecek? Geceyi nerede geçirecek? Kendine ait bir hayat kurmak, kesin bir karar verebilmek parayla olur. Halbuki kendisinin sabah kahvaltısına bile yetecek parası yoktu. Karısının hazırlayarak şimdi sofranın üzerine koyduğu kahvaltının dumanı gözünde tütmeye başladı. Kenarına oturup seyrettiği denizin dalgaları yavaş yavaş sahile çarptıkça kendisine, "Git, git, karına git!" diyordu. Ya kediler... Bununla beraber karısının, "Sen memnun ol ki ben kedileri seviyorum. Ya bunların yerine erkekleri sevsem..." sözü mantıklı değil miydi? Bu ıssız âlemde horozların yalnızlığı arttıran garip sesleri bulunduğu yere aksettikçe, "Git, git, karına git!" diyordu. Kiliseler öğle vaktini ilan için çan çalmaya başladılar. O sükûn ve sükûnet içinde uzaktan uzağa akseden çanlar hep bir ağızdan tekdüze bir ahenkle, "Git, git, karına git!" sözünü tekrar ediyorlardı.

Ayağa kalktı, geldiği yoldan yürümeye başladı.

Galiba verdiği kesin karardan vazgeçmişti. Çam ağaçlarının aralarında bir görünüp bir kaybolarak hızla evine doğru dönüyordu. Düşünceli bir yüz, kederli bir halle evine giderek karısına hiçbir şey söylemeden doğru odasına çıktı. Minderin üzerine kapanıp da hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlayınca karısı büyük bir özen ve nezaketle oda kapısını açarak, "O kadar haykırarak ağlama. Kedilerimi mi korkutacaksın!" dedi.

İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır

Dünyayı süsleyen ve cana can katan bahar, her yerden çok Çamlıca tepesinin eteklerini baştan başa çiçeklerle donatır. Çamlıca ise kayıtsız ve sevdalı bir halde bıraktığı uzun etekleriyle o mevsimde her tarafa güzel kokular, çiçekler saçar. Bu etek dolusu çiçekler, Çamlıca'nın o gökyüzüne yakın mevkiinin yeryüzüne bahar hediyesidir.

Evet! Tabiatın sanatkâr elinin güller, erguvanlar, laleler ve yaseminlerle nakşettiği bu yeşil, bu zarif eteği şükredercesine, güzelliğine taparcasına öpen taze bir koruyu, bu ormancığı tanıyacağınızdan şüphem var.

Şu gerçeği itiraf etmeliyiz ki bizler çoğunlukla en uzak bir yerde bulunan bir ailenin özel hayatını bildiğimiz halde oturduğumuz yerin bir saat ötesini bilmeyiz.

Gerçek! İnsan Çamlıca tepesinin o eteklerinde etrafa göz gezdirdiği zaman Boğaziçi'nin iki tarafındaki yeşil sahilleri dolaşarak akıp giden suları, en sevdalı heyecanlardan, en gizli düşüncelerden, en sessiz rüzgârlardan, en hassas bulutlardan, en hafif renklerden en büyük âlemlere kadar kâinatın semada bulunan bütün güzelliklerini gösterir.

Hafif mehtaplı bir gecede lacivert ufuklarda yüzen şeffaf beyaz bulutlar gibi Büyükdere önlerinde görünerek birbirini takiple suların maviliği içinde sessiz sedasız yaklaşan yelkenlileri, biraz yükseldikçe havaya karışan beyaz dumanlarıyla yolcu vapurları Boğaz'ın ortasından aşağı doğru akar. Arkalarında yine beyaz izler bırakarak geçen şirket vapurları iki yakanın sahillerine yanaşıp yine ayrılır, kayıklar gönül çalan ahenkli endamlarıyla sevdalı sevdalı akıp gider, bu hareketler hep bir sükûn ve sükûnet içinde yaşanır. Yalnız ara sıra

esen rüzgâr hassas bir kalpten geçen dokunaklı bir his gibi bütün bu manzaraya küçük bir kıpırtı ve heyecan verir. İşte bu Boğaziçi, Çamlıca'nın yılankavi yapılmış bir nehridir.

Semadan dökülen ışık ise karşı taraftaki Marmara'nın yarısından büyük bir kısmını kuşatınca gözler ışığın coşkusunu, deniz yüzeyinde dalgalanmasını seyreder. Vakit geçip de güneş batmaya başlayınca Marmara'da ufuklardan sahillere kadar pembe yollar meydana gelir. Ta karşı taraftaki ufuklarda batan güneşin hizasına gelen gemiler, al atlastan yelkenler açmış gibi görünür. İşte bu Marmara, Çamlıca'nın bir gölüdür. Bu pembeliği barındıran bulutları semaya doğru yönlendiren hafif bir rüzgâr, bahsettiğim ormancığa girerek, nağmeler yapan kanatlılar âleminin bin türlü ahenkteki ezgilerini bulunduğum yere semadan geliyor gibi döker.

Bu güzel koru, doğunun huzurlu göğünün aydınlığında, şiddetli olduğu kadar uzun bir aşk ve muhabbetle altmış seneden beri birbirleriyle ayrılamayacak şekilde kucaklaşmış ağaçlardan oluşuyordu ki Çamlıca çayırlığının sonundan başlayarak Bektaşi tekkesine kadar uzanırdı. Gerçi bu ağaçların hepsi başları gökte denecek kadar yüksek olmadığı gibi bu ağaçlıkta uçsuz bucaksız ormanlardaki o ürkütücü ıssızlık ve birtakım derin sırlar içinde kaybolup gitmiş gizli güzellikler yoktu. Hatta bazı nispetsiz surette küçük ağaçları olduğu gibi, seyrek yapraklıları da vardı. Hâlâ düşündükçe gözümün önüne gelir. Orada, o ağaçlıkta daha pek taze olan ağaçlardan birinin verem olduğunu gördüm. Bu ağaçlığın capcanlı ve ışıl ışıl olduğu baharda o ince, o küçük ağacın dalları, yaprakları sarkmış, kederli ve düşünceli bir halde duruyordu. Sonraları en hafif rüzgâra karşı titrer, damla damla akan gözyaşları gibi küçük küçük yaprakları yere dökülür oldu. Narin vücudu akşamların rutubetinden etkilenmeye, rengi ve kokusu sabahın şebnemlerinden solup uçmaya başladı. Daima semadan bir şey bekler gibi duran ve günden güne sararıp solan bu güzel ağacın haline bütün kâinat içinde yalnız seher, her sabah birkaç damla gözyaşı dökerdi.

Bir zamanlar burada buluştukları halde artık kelebekler etrafında uçuşmamaya, kuşlar göğe değen başını teşrif etmemeye başladılar. Dokunaklı şey! Dallarında ne yeşil bir yaprak, etrafında ne beyaz bir kelebek, üzerinde ne bir kuş!.. İşte bu halde kuruyup bitti.

Bununla beraber, bu koruda şairane fikirlere basamak olacak kadar, meşe gibi, şimşir gibi büyümesi devirlere muhtaç olan yüksek ağaçlar vardı. Bazen bir karatavuk ağaçlığın başından girip ıslık çalarak bu yeşil kubbenin altından hızla uçup geçerdi. Bazen gün batımı bu koruya aksedince ağaçların tepeleri parlak bir yeşil, ortaları uçuk pembe, kökleri mavi görünürdü. Bazen şafak bu koruya ışıktan bir pencere yapar, o pencereden uçup gelen bir kuş, kanatlarını bu yeni ortaya çıkan ışığa karşı sallayarak, o esnada heyecanlanan kalbe, şüphelerin karanlığı arasında uzaktan uzağa hatırladığı bilmem hangi aydınlık âlemden dem vururdu. Bir bülbülün, parıldayan yıldızların ta ufuklara kadar dokunduğu bir gecede, siyah, nokta kadar küçük gözlerini semanın sonsuz laciverdine çevirerek icra ettiği nağmeleri, o yüksek ve ruhu besleyen sesi kalbimde yuva yaptığı için hâlâ gözlerimi kapayıp dinlesem, bir harabeden yükselen hüzünlü bir feryat gibi kulaklarıma gelir; bazen benden uzaklaşarak, kâh coşup kâh ara vererek deruni bir sesle öterdi. O sesin uzaktan, gecenin sessizliği içinde şeffaf bir havuza damlayan su gibi damla damla ruhumun içine döküldüğünü hissetmiştim. O gece sabaha dek gözlerimi bir dakika bile yummadım.

Bir gece birkaç arkadaşımla beraber o korunun girişinden geçiyorduk. Gece gayet parlak bir mehtapla aydınlanmıştı. Ayın ışığı karşı taraftaki ufuklarda, o saatte derin bir uykuya dalmış gibi görünen ve tülden yorgan gibi gayet hafif ve şeffaf bir sisle örtülü olan İstanbul'u gösteriyor, suların üzerinde çırpınıyor, engin ufuklarda aşktan yorgun düşmüş bir halde semanın mavi gözlerini öpüyor, kuşlarla cilveleşiyor, ağaçların hafif bir rüzgârla kıpırdayan yapraklarından koruluğa damlıyordu. O esnada etrafımızda bir ses

işittik. Bu ses bir asrın geçtiği yoldan uzaklaşıp gidiyordu. Dikkat kesilerek dinledik:

Gönlümü dûçar eden bu hâle hep
Kara kaşlım kara gözlümdür sebep
Ettiğim âh u figâna rûz u şeb
Kara kaşlım kara gözlümdür sebep[1]

Hemen her taraftan gizli gizli sevdalar tutuşturan bu nurani gecenin sükûn ve sükûneti içinden çıkıp gelen bu ses, yanımda bulunan gençlerden bir ikisine hayli dokunmuş olmalı ki hemen atılarak, "Nereye gidiyorsun? Biraz buraya gelmez misin?" diye bağırdılar. Hemen yanımıza geldi. Kara kaşlardan, kara gözlerden feryat figan eden bu adam ak saçlı, ak sakallı bir ihtiyardı. O dakikada benim büyük Sadi'min:

Ey sîm-ten siyah-gîsû
Ez fikr serem sepîd kerdi[2]

âşıkane beytini hatırladım. Ayın ışığına karşı gelen bu beyaz sakala, saçlara baktıkça muhabbetten, mehtaptan ağarmış gibi görünüyordu. Müridi olduğu Bektaşi tekkesine gidiyormuş. Arkasında bir zembili, zembilin içinde –kimse duymasın– bir şişe de rakıcığı vardı. Etrafımdaki asil insanların kendisine gülerek verdiği mecidiyeleri[3] korkarak alıyordu. Paralarını sayarak ve şarkısına devam ederek bizden uzaklaşıp gitti.

O sıra memleketimden üç seneliğine uzaklaştım. Londra'da bulunduğum o senelerde, bazen bu medeniyet mah-

---

1 Şevki Bey'in hicazkâr makamında bestelediği şarkı. (Rûz u şeb: Gece gündüz)

2 *Sadi Divanı*'ndan bir beyit (Farsça): "Ey gümüş tenli, siyah saçlı, düşüncenden saçlarım ağardı."

3 Sultan Abdülmecit zamanında çıkarılan yirmi kuruş değerindeki gümüş sikke.

şerinin gürültüsünden yorgun düşerek otuz beş saatten beri sönmeyen lambamın hüzünlü ışığı altında sabahı özleyen bir kör gibi, o nurani Çamlıca'yı, o yeşil korumu düşünürdüm. Uzun bir müddet ayrı kaldıktan sonra yine Çamlıca'ya döndüm. O günlerde hangi bahçenin içinden, hangi araziden geçsem, her tarafta yıkıp yok eden dehşetli bir balta sesiyle birtakım ağaçların yürek paralayan acı acı feryatlarla yere yıkıldığını görüyordum. Tabiat güzellikleri arasında o tatlı endamlarıyla öne çıkarak, kanatlılar âleminin kâinata karşı ettikleri feryada, gökten zemine dökülen ilahi ahenge konak olan ağaçları o sene katlediyorlardı. Bu yıkım feryatları arasından mahzun mahzun geçerek her yerde hayalimi süsleyen koruya doğru yaklaştım. Ne göreyim? O güzel koru, her türlü hüzün ve elemiyle bir çöle dönmüş. Zaman zaman esen bir rüzgârın kaldırdığı keder verici tozlar, içinden zararlı böcekler yağan toprak renginde bir bulut şeklini almıştı.

Ne bir ağaç! Ne bir kuş! Şurada burada kalıp kurumuş bazı ağaç kökleriyle orası bir Afrika mezarlığına dönmüştü. Temmuzun o her şeyi solduran, her şeyi çürüten yakıcı güneşi, yolun kenarında kalmış bazı çalıları, yangından çıkan yeşillik gibi yakmış, ötede beride biriken yağmur sularıysa kurtlandığı için kokuşmuştu.

Yoldan yürümeye başladım. Güneşin zemine dokunan yakıcı bir ışık huzmesinin içinde sonsuz bir sürat, yorulmak bilmez bir hareketle yukarıya aşağıya çıkıp inen bin türlü sinek ağza, gözlere giriyordu. Başımın üzerinde kaynayan bu güneş de her tarafı kavuruyor, ayağımın altından ise kertenkeleler kaçışıyordu.

Oradan geçen bir bağcıya, "Buraya ne olmuş?" diye sordum. Yüzüme biraz hayretle baktıktan sonra, "Buranın sahibi bu ağaçları iki yüz elli kuruşa Üsküdar oduncularına sattı" cevabını verdi.

Düğün

— Hele şükür yetiştirene!.. Bugün düğün dernek... Çok da uzadı kardeş... Bir sene, tam bir sene nikâh sürdü. Bizim Behçet Bey sabırlıdır.

— Gelin hanımın ismi ne?

— Sitare Hanım.

— Güzel mi?

— Neresi güzel ben de bilmem. Renk desen yok, kaş desen düşük, boy desen meydan süpürgesi...

— Böyledir de niçin bu kadar ayıla bayıla aldı?

— (Başparmağıyla para sayar gibi işaret ederek) Bu var bu! Şimdi güzelliği kim arıyor?

— (Kapıya kadar gidip etrafı merakla dinledikten sonra) Öteki nasıl?

— (Sesini yavaşlatarak) Fena. Pek fena... (Tavrını değiştirerek) Âlem düğünle meşgul! Nene lazım oraları sorarsın. Herkesin tasası sana mı düşmüş!

— Yook! Bir erkek için hastalanan, bir herife varmak için para verenlere acırım da onun için, yoksa...

Bu konuşma, uzun boyunlarının yarısını birer beyaz boyunbağıyla örtmüş, başlarındaki küçücük hotozlarına[1] birer mor sümbül takmış, uzun mavi hırkalı, pembe entarili iki soygun[2] arasında geçiyordu. İkisi de içinde bulundukları düğün evine gelmek üzere olan misafirleri karşılamak için sofaya çıktılar.

---

1 Eskiden kadınların başlarına giydikleri bir çeşit süslü başlık.

2 Düğünlerde, ziyafetlerde davetli hanımları kapıda karşılamak, ferace ve çarşaflarını alıp muhafaza etmek ve giderken giyinmelerine yardımcı olmakla görevli kadın.

Sultanahmet Meydanı'nın arka taraflarında olan bu büyük, bu eski ev, o sabah pencerelerini bahar güneşinin ışınlarına, kapılarını muhabbete karşı açmıştı. Birçok seneden beri ilk defa tamir görerek dış kısmı kırmızı bir aşı boyasına boyandığı ve içindeki odalar, duvarlar bütün sıvandığı halde, düzgün[1] sürmüş bir kocakarı gibi yine kaplamalarındaki çatlaklar, buruşuklar, duvarlarındaki eğrilikler, çukurlar tamamen kapatılamamış ve bununla beraber üzerinden geçen senelerin tahribi altında kalarak bükülmeye başlamıştı. Sofalarına genç kızların uzun etekleri dokunacağı, kış rüzgârlarının iniltisinden başka bir ses işitmeyen ıssız duvarlarına gençlerin kahkahaları aksedeceği ve bahçeye bakan bir köşesi de bu gece gençlerin kavuşacağı gelin odası olacağından ortasında bulunduğu meydanda kanatlarını açarak ihtiyarlara mahsus bir neşe ve gururla gelin ve damadı bekliyor gibi duruyordu. Şimdi, yarım saate kadar, çok zamandan beri hayatın neticesi olan bir hüzün bulutunun acı istilasına bırakılarak terk edilmiş odalarının kapılarını sevgiyi ve gelecek günleri okşayan güzel eller açacak. Tabiatın en yüksek manası olan güzel yüzler, her biri bir tarafa atılmış yastıklarına dayanacak. Rengi solmuş döşemelerinin üzerine rengârenk atlas elbiseler birer güzellik örtüsü olacak...

Bulunduğu o yüksek mevkiden, etrafındaki küçük evlere doğru alçalırcasına biraz eğilerek, yarım saate kadar her tarafa aksedecek tatlı ve gönül okşayıcı saz ve sözleri dinlemelerine müsaade ediyor gibi görünüyordu. Hatta her gün kapısını kıracak gibi vuran, merdivenlerinden yıkacak gibi çıkan mahalle bekçisi Kürt Haso bile o gün başına kırmızı yemenisini sarmış, ayağına yeni aldığı yün poturunu, arkasına yine yünden, yeni saltasını[2] giymiş, büyük bir hürmet ve

1 Kadınların ciltlerinin pürüzsüz ve gergin görünmesi için yüzlerine sürdükleri sıvı haldeki boyalı madde, fondöten.

2 Potur: Dizkapağının arkasına kadar şalvar gibi bol ve kırmalı sarktıktan sonra baldırları sımsıkı saracak şekilde darlaşan bir tür pantolon. Salta: Yakasız, iliksiz, kolları bol bir tür kısa ceket.

nezaketle sokak kapısının önünde, küçük hasır iskemlesinin üstünde, genelde yaptığının aksine, gelen geçene gülümser bakışlar atarak gelin arabalarını bekliyordu.

Biraz sonra seyirciler kapılardan hücum etmeye başlayıp evin her tarafını istila ettiler. Zavallı bekçi de kırmızı pabuçlu büyük ayaklarıyla sevincinden, telaşından çekinerek, üzerinden geçtiği birkaç sokak köpeğinin feryat ve figanı arasında harem dairesine[1] doğru koşarak bütün mahallede şöhret ve iftiharının sebebi olan yüksek sesiyle gelişi müjdeleyince evin içinde bir heyecan oluştu ve herkes kapılara doğru koşmaya başladı. Bütün mahalleye hareketli bir sınır çeken arabalar, evin avlusuna girdikten beş dakika sonraydı ki gelin ve damat, nihayetsiz derecede çeşitli ve rengârenk kıyafetleriyle merdivenlerden gelin odasına kadar olan yerleri, sofaları birkaç sıra halinde işgal eden davetlilerle seyircilerin, bu iki gencin muhabbet ve galibiyet şanını alkışlayan, "Maşallah... Kırk bir kere maşallah!" sesleri arasından geçiyorlardı. Merdivenlerden gelin hanımı sürükler gibi çıkaran bu genç ve güzel damat bey kadınlarda en çok beğeni uyandıran uzun boyu, kemikli geniş omuzları, özellikle düzgün ve yirmi beş yaşına göre biraz çokça ve uçları maşayla yukarı doğru kaldırılmış olan siyah bıyıklarıyla takdir topluyorduysa da galiba yaptığı evliliğin menfaat hesaplarıyla biraz fazlaca meşguliyetinden olmalı, dalgın bir tavırla merdivenlerden önüne bakarak çıkıyordu. Yalnız ara sıra başını kaldırarak kadınlar hakkında aşağılamayla kin ve garaz karışımı duygular besleyen kalbinin hıyanetini ifade eden gözleriyle, etrafındaki tesettürlü kadınları yukardan bakan gözlerle eziyordu. O dakikada memnun ve bahtiyar olmaktan çok hiddetli ve kavga arar gibi görünüyordu. Güveniniz bana, bu tür kişiliklerde, her türlü üzüntü, hatta sevgi bile bir kin ve düşmanlıktır. Kolundaki uzun boylu, endamına büyük bir kusur olacak biçimde dar ve uçları

---

1 Saray, konak ve evlerde yabancı erkeklerin giremediği, kadınlara ayrılan bölüm.

yukarıya doğru kalkık omuzlu gelin hanımın giydiği elbise, Türklerin güzel sanatlarından sayılacak kadar güzel o iki etekli hoş elbisesinin alafrangayla birleşimiyle mor atlastan gayet uzun etekli ve korsajından başlayarak ta eteklerine kadar bütün kumaş, gündüzün doğudan batıya akseden ilk ışıklarını andıran uzun yollu sırmalarla işlenmişti.

Genç kızlarda evliliğin başlıca maksatlarından biri olan gelinlik elbisesinin ve etrafındaki alkışların verdiği bir gurur ve mutluluk içinde, gençliğin ve güzelliğin dayanağı saydığı kocasına yaslanarak, nefsinde her türlü üzüntü ve dargınlığın uzun ve şiddetli olduğunu gösterir biçimde biraz derin ve biraz birbirine yakın ve bir saniyede her tarafa çevirdiği, o anda ise neşe ve sevincinden yarı sarhoş olan parlak siyah gözleriyle tebessüm ediyordu. Yüzüne taktığı al tülden duvağı esmer çehresine ihanet ediyorsa da, güldüğü zaman bütün çehresi ve özellikle parlak dişlerini gösteren güzel ağzı gayet yumuşak ve narin, latif ve manidar bir görünüm kazanıyordu. Kalabalığın en çok toplandığı yerden uzakça bir köşedeki minderin üzerinde ayakta duran iki yaşlı kadın fevkalade sevinçlerin yol açtığı bir hayret içinde, ağızları biraz açılmış, koltuğu[1] seyrediyorlardı. Kısa saçlarını toplayan küçük hotozlarının etrafına elmaslı iğneler, kulaklarına uzun Flemenk küpeler takmış, bütün çehreleri bir tebessüm halinde olduğu için mutlulukla parlıyordu. Bu iki kadın sevinç ve memnuniyetleriyle, o kadar izdiham arasında öne çıkarak herkesin dikkatini çekiyorlardı.

Bu iki hanım gelin ve damadın annesiydi. Bir tanesi bizde erkek evladı olan annelere mahsus gururla, diğeri bir anne şefkati ve hassasiyetiyle, oğlunun kuvvet ve galibiyeti sayesinde toplum hayatına katılmasını, biricik kızının gerçek dünyaya attığı ilk adımlarıyla rehberi olan kocasını mutlu ve masum bir halde takip edişini izliyordu. İkisi de

---

1 Koltuk: Damadın gelini arabadan alıp odasına kadar götürme merasimi. Gelinle damat düğünde bulunanların arasından yan yana, adım adım geçtikleri için seyircilerin iki tarafı yakından görmelerini sağladığından düğünün önemli bir parçasıydı.

geçen ömürlerinin kol kola vererek dönüşünü yahut mazi sahasından istikbalin geçişini birtakım belli belirsiz hislerle seyrediyorlardı.

Behçet Bey gelin hanımı köşesine oturtarak, orada her cinsten meydana gelen kalabalığın meraklı ve yargılayıcı bakışlarına karşı yerleştirip teşhir ettikten sonra kalabalığın arasından bin zorlukla selamlığa[1] çıkmıştı.

Sitare Hanım, ta akşama kadar yüzlerce gözün meraklı tetkiklerine ve yargılayıcı bakışlarına terk edildiğinden, güzelliklerine pek de güvenleri olmayan ve yüzlerindeki kusurların kendileri de farkında olan kadınlara mahsus bir sinir azabı içinde kalmıştı. Yüzündeki tebessüm, rengiyle beraber uçup gitmiş ve bu şiddetli ıstırabın etkisiyle yüzü ağlar gibi bir hal almıştı. Karşısında kalbiyle aynı ahenkte çarpan saat çaldıkça ıstırabı artıyor, şiddetleniyordu.

Zira üzerine çevrilmiş, ayağından başlayıp başında duran, yüzünün en küçük çizgilerine, en gizli kusurlarına ayrı ayrı isabet eden bakışlarda kusur ve eksiklik arama, haset gibi birtakım manalar hissediyordu.

— Gelin güzel mi?

— Güzellik ona kalmış! Görmüyor musunuz ne kadar esmer. Kaşları da ne kadar düşük. Yalnız gözlerini beğendim.

— Gözleri sizin gözlerinize ne kadar benziyor!

Diğer tarafta:

— Gelin güzel değil ama elbisesine bayıldım. Mor atlas üzerine sırma işleme ne kadar yaraşıyor.

— Bundan daha güzel gelinlik elbise olmaz. Fakat "Belim ince görünsün" diye korsesini ne kadar sıkmış! Baksanıza, rahat nefes alamıyor!

— Kardeş! Kendi belin gibi arıyorsan onu hiç kimsede bulamazsın.

Diğer köşede:

— Darısı başına.

---

1 Saray, köşk veya konaklarda erkeklere ayrılan bölüm.

— Gelin hanım niçin böyle ağlar gibi duruyor? Sanki... Ne kadar sevinse değer. Bence damat gelinden daha güzel.

— Niçin? Bence zavallı gelin hanım da güzel. Damadın bir odalığı[1] varmış doğru mu?

— Benim de kulağıma öyle bir şey çalındı. Çıkarmış mı, satmış mı, öyle bir şeyler diyorlardı ama bilmem.

— Ben, hastalanmış, yatağa düşmüş diye işittim. Gelin duymasın diye bütün ev halkı pek telaş ediyormuş.

Her köşede, her tarafta konuşmalar, şakalaşmalar, çekiştirmeler hız kazanmıştı. Bundan ötürü sesler birbirine karışarak yavaş yavaş yükselmeye, sofalarda, odalarda gidip gelenlerin ve süratle aşağı inip çıkanların ayak patırtılarına bir anlamda ritim tutan çalgı sesleri de eklenince bütün evde bir galeyan hüküm sürmeye başladı.

Âdetlerimizin değiştiği bir çağda bulunmamız sebebiyle alışılagelenin aksine davetlilerin geceye alıkonulacağına dair sabahtan beri dolaşan bir rivayet akşamüzeri kesinlik kazandığından evin her tarafında birer birer mumlar, avizeler, lambalar yakıldı.

Genç yüzlerdeki en saklı çizgileri, en görünmez lekeleri, en gizli kusurları göstermeye, en parlak renkleri bozmaya çalışmaya alışkın güneşin o coşkun, o kıskanç, o kusur arayan ışığı sönüp de avizelerin hafif ışıkları güzel yüzlerde hasretle titreşmeye, siyah saçlarda âşıkane şakalaşmaya, en güzel renkleri seçmede şüphe götürmeyen zevklerini abartmaya meyilli Doğuluların o rengârenk atlas elbiselerinin üzerinde dalgalanmaya başlamasıyla düğün büsbütün bir başka letafet ve tazelik kazandı. Saat gece yarısına yaklaşıp da en seçkin hanende ve sazendelerden oluşan çalgı takımı sanatkâr bir şevke, neşeler tatlı bir parıltıya, bütün düğün serbest bir tavra döküldüğü zamandı ki al canfesten bir etekli entari giymiş, kırmızı kurdeleyle bağladığı saçlarını arkasına dökmüş bir cariye merdivenlerden inerek alt katta, evin boş bir köşesine doğru gidiyordu. Yalnız, giderken ara

---

1 Odalık: Eskiden bir erkeğin nikâhsız olarak aldığı kadın, cariye.

sıra durarak bir aslanın önünden kaçan ceylan gibi korku ve heyecanından, dökülmüş saçlarının içindeki başını çevirerek o güzel siyah gözleriyle arkasına bakıyordu. Sonunda bir oda olan uzunca bir yola girdi. Çarpıntısını bastırmaya çalışır bir tavırla elini kalbinin üzerine koyarak etrafını dinledi. Düğünün gürültüsü buraya uzaktan uzağa aksediyordu. Arkasını duvara dayayarak tavana yakın bir tepe penceresinden o güzel kızı gözetlemek için gizli gizli giren ayın ışığına karşı asabi bir halde bulunan vücudunu ısıtıyordu. Azıcık sonra, eski konaklarda hâlâ mevcut olan bu uzunca yolun sonundaki odanın kilitli kapısını yavaş yavaş vurdu. Cevap yok. Evvelkinden daha hızlıca vurdu. Yine ses yok. Biraz bekledikten sonra daha hızlıca vurunca içeriden titrek bir ses, "Kimdir o?" diye sordu. "Hanım Nene benim! Kapıyı açar mısın?" deyince ihtiyar bir kadın seccadesinden kalkarak elindeki tespihi, başındaki örtüsüyle oda kapısını yavaşça açtı. Kapısı açılan bu oda, zenginliğin sefalete terk edip unuttuğu bir köşe olduğu için, pek muntazam olmayan bahçeye bakan küçük pencerelerinin önüne kayıtsızlıkla atılmış uzun bir minderin uçları rutubetten çürümüş ve yine o rutubetin tesiriyle duvarlarındaki sıvalarda büyük siyah lekeler oluşmuştu. Odaya girince sağ tarafında bir yatak, yatağın içinde, yastığın üzerine perişan halde dökülmüş sarı saçların arasında ölüm rengi olan donukluğu, hayatı birkaç saniye yolundan alıkoyacak kadar müthiş, etkileyici, gencecik bir yüz görünüyordu. Bir başka âleme çevrilmiş gibi maviliği üst kapaklarının içinde kaybolarak, yalnız beyazları görünen gözleri, engin ufuklarda batan iki yıldız gibi hüzünler, sevdalar içinde sönüyordu. Yanaklarının renginde olan dudaklarının aralığından dişleri, şakaklarındaki ve boynundaki gayet ince derisinden mavi damarları seçiliyordu. Ölümün getirdiği bazı haller bütün uyumunu bozarak yüzünde dehşetli bir tezat meydana getirdiği ve hayatın akışının sekteye uğradığı yerlerde de toprağın renk ve tesiri göründüğü gibi, ağır bir koku, gündüzün hararetiyle toplanıp gecenin serinliğiyle yayılmaya başlayan rutubete

karışarak odanın içinde hafifçe buharlaşıyordu. Zira parçalar bozulmaya başlamıştı.

***

Ölüm yatağında yatan on sekiz yaşındaki bu genç kız, bundan üç dört sene önce sırma saçları, pembe teni, mavi gözleriyle bahar gibi taze, kuşlar gibi şendi. Dünya olaylarına karşı kapıları kapanmış ve etrafından geçen asrın etkisine mani olmak üzere büyük duvarlar çekilmiş bir evde büyüdüğü için hayat gerçeklerinin hiçbirine vâkıf değildi. Çiçekleri sever, kelebeklerin arkasından koşar, bahçeye bakan odasının penceresini açarak sabahları şarkı söyler, merdivenlerin ikişer basamağını birden atlayarak aşağıya inerdi. Evde küçükten beri nazlı büyüdüğü için çocukluğun sonuyla gençliğin başlangıcı arasında, iki taraftan esen rüzgâr ortasında kalmış kırlangıçlar gibi masum heveslerine uyarak hafifliği ve süratiyle konağın her odasına, bahçenin her tarafına ve her köşesine girer, çıkar, yürür, koşardı. Sağlıklı çocukların o yaşlarına mahsus olarak hayat, kuvvet ve parlaklığıyla hüküm sürüyordu. Gül rengindeki dudaklarını nerdeyse her zaman aydınlatarak bazen o pembe nuru gözlerinin maviliğine kadar yayılan tebessümü, en küçük bir şeyle uzun süren kahkahalara dönüşürdü.

Bununla beraber pek büyük kabahatleri vardı. Yaşına göre çok güzel, bulunduğu mevkie göre çok nazik, özellikle insan hayatının ne demek olduğunu ve bugün kendisine müsaade edilen serbestliğin, gösterilen cömert iyiliğin esassız bir eğlence, geçici bir heves olduğu için yarın zalimce bir şiddet ve aşağılamaya dönüşeceğini bilmiyordu. Çiçekleri çok sever, kelebeklerin arkasına çok düşer, hele o tehlikeli tebessüm dudaklarını öpmeyi hiç terk etmezdi. Gayet erken kalktığı bir sabah bahçede koşup dururken haşin, kuvvetli iki kol omuzlarından tutarak birisi kendisini öpmüştü. Birdenbire içine düştüğü bu kapandan kurtulmaya çalıştığı sırada korku ve hayretle başını çevirdi: Behçet Bey! O kollardan daha haşin, daha kuvvetli bir ses, buyurgan bir şekilde, "Rahat dur! Seviyorum seni" demişti. O sırada esen

bir rüzgâr, omuzlarına dökülen altın saçlarını kulaklarına doğru dağıtarak bu tehlikeli, bu öldürücü sözü işitmesine mani olmak istiyordu. Fakat maksadına ulaşmak için her engeli ayakları altında çiğneyen tabiat yanı başında. Bu genç beyin şiddet ve kuvveti Dilsitan'ı tabiatın emrine boyun eğdirmişti. Alaka mı etmişti? Hayır! Aşağılayıcı bir kuvvet ve buyurgan bir şiddet içeren bu ses, kendisine şimdiye kadar işittiği güzel seslerden, kuşların nağmelerinden daha yumuşak ve hafif gelerek hissettiği büyük bir eksikliğin giderileceğini, muhtaç olduğu bir şefkat ve himayenin varlığını vaat ve temin ettiğinden yanı başında merhametli bir koruyucu, bir birader mi yahut güzel bir bey mi bulunduğuna kalbince kesin karar veremiyordu. Aradan ancak iki üç gün geçti. Dilsitan artık genç bir kız, habersiz bir çocuk, kimsesiz bir halayık değil, Behçet Bey'in odalığıydı. O dakikada genç zihni, ruhunun gıdası olan gençlik hayalleri kurarak mesut bir hali, güvenli bir geleceği, ateşli bir sevdayı küçücük ayaklarının altında buluyordu.

Eğer Dilsitan'ın insan davranışlarına ve hayat gerçeklerine dair biraz bilgisi olsaydı, hayat yolunda birdenbire karşısına çıkarak yolunu kesenin, her türlü güzelliği ve yüceliğiyle muhabbet değil, her türlü şiddet ve hakaretiyle şehvet olduğunu anlardı. Evet! Bu bey acizlere karşı şiddetli ve dehşet vericiydi. Şiddeti o derecelerdeydi ki akşamları geldiği zaman bütün ev, eşyasıyla beraber titrerdi. Konağın gayet büyük, gayet eski üst kat sofasında dehşetle dolaştığı zaman, büyük ahşap evlerde daima görüldüğü gibi, etrafındaki odalar sallanır, odalardaki kanepeler titrer, bazen en küçük bir hiddetle veyahut evin dışında büyük bir acizlik ve bayağılıkla peşine düştüğü bir emel ve arzusunu elde edemeyişinden gelen üzüntüyle sandalyeleri şuraya buraya atarak kırardı.

Dilsitan daha iki haftalık hayatı olan bu muhabbete, bu yeni başlayan ilişkiye karşı ezildiğini ve kalbindeki gençlik gururuna, güzelliğine olan güvenine, kadınlık haysiyetine dair birtakım bağların koptuğunu hissediyordu. Mesela Beh-

çet Bey Dilsitan'a bağırıp da işittiremediği zaman, "Seni çağırıyorum! Kulağın sağır mı? Eşek!" der ve bazen geç geldiği geceler oda kapısının önünde ıstırabından takatsiz kalarak uyur bulduğu Dilsitan'ı ayağının ucuyla iterek uyandırırdı. Bir keresinde, iyi temizlemediğini göstermek için Dilsitan'ın kulağından tutarak giysilerinin yanına götürdü. Dilsitan bu zalimce davranışın şaka mı ciddi mi olduğunu anlamak için Behçet Bey'in gözlerinin içine baktı. O katil bakışlı gözlerinin bebeğini daha büyük, daha siyah gördü. Uçurumdan derin, matemden hazin bulduğu bu büyük siyah gözler o dakikada Dilsitan'ın bütün insanlığını ta temelinden titretti.

Ah kadınlar! Anlaşılmaz bir muamma... Bazen vahşet ve şiddeti zayıf okşayışlara, küçük iyiliklere tercih ederler.

Bir uçurumun içine düşerken etrafında rastladığı kişileri, tutunabileceği her şeyi kucaklayanlar gibi, bütün cemiyet içinde imdadına yetişecek kimsesi, sığınacak hiçbir yeri olmayan Dilsitan da kadınlık ve insanlık haysiyetinin alçaldığını gördükçe Behçet Bey'e büsbütün sarılarak sevmeye başlamıştı.

Sevmeye başlamıştı. En acı gerçeklere karşı yine genç zihinleri terk etmeyen o gençlik hayalleri işe girişmişti: Behçet Bey'i bu kadar hiddetli ve şiddetli hale getiren belki muhabbetti?..

Kıskançlık!.. En sakin mizaçları bile coşturan o aşk felaketi! Belki kendisinin hırpalanmasına, ezilmesine sebep buydu. Bak, büyük bir muhabbetle dişisinin yanında duran vahşi aslan, güzel, yırtıcı, yüce değil midir? Burası doğru. Zira bu alçak, Dilsitan'a kadın değil dişi muamelesi ediyordu.

Bu şiddetlere, bu aşağılamalara sevdalı bir boyun eğişle sabır ve tahammül edişi altı ayı geçiyordu ki beyinin tavırlarında, evin halinde, herkesin davranışında bir hazırlık, bir değişiklik görmeye başlamıştı. Evin bazı yerlerinde hasırlar değişiyor, duvarlar sıvanıyor, ev halkı sürekli Behçet Bey'in kararlaştırılmış nikâh töreninden bahsedip duruyordu. Dilsitan o geceler sabaha kadar hiç uyumuyordu.

Bak! Kalbi muhabbet konusundaki düşüncelerinde haklı değil miydi? Behçet Bey'i bu kadar aşağılayıcı, öfkeli bir hale getiren kendi ilham ettiği sevdanın kuvvet ve şiddeti olduğu şimdi ispatlanmış olmadı mı? Şimdiye kadar odalığıydı, bundan sonra karısı! Aşağılama ve küçük görmeyle başlayan muhabbet, bugün kendisini en yüksek bir aşk kürsüsüne çıkartıyor.

Bu nikâh! Aşk ve muhabbet... O küçük, o mahzun, o sevdalı kalbi bu başarısı, bu galibiyeti için kendi kendine bir bayram yaşıyordu.

Dilsitan birtakım tatlı hayallerin şefkatli kucağında, uykusuz ve bitkin olarak geçirdiği bu gecelerden birinin sabahında arkadaşlarının toplandığı odaya girmişti. Bir büyük daire oluşturarak orada toplanan kızlar, nikâh törenine yetiştirmek için dikiş dikiyorlar ve bazen hepsi birden söze başlayarak her şeyden, her türlü haberleşme düzeninden yoksun konuştukları gibi, ara sıra birbirlerine iplik makaralarını atarak şakalaşıyorlardı:

— Aman kardeş. Ne tembelsin! Hâlâ bir çarşafın kenarını bastıramamışsın.

— Babamın adı Hıdır, elimden gelen budur.

— Kız, göster bakayım dikişini! Aaa... Hep ters dikmişsin. Şimdi hepsini sök. Yeniden başla da o zaman gözünü açmayı öğren.

— Maşallah Cevrifelek Kalfa sana! Bu kadar iğne ardını iki günde bitirdi.

— Beyimin mürüvvet günü çalışmayacağım da ne gün çalışacağım. Bunun iki katı olsa yine dikerim. (Odanın bir köşesinde, sağ elinin üstünü tutarak içini çeke çeke ağlayan bir kıza hitaben) Kız ne ağlıyorsun? Dayak yemekle kıyamet mi kopar? Efendin değil mi? O seni terbiye için döver.

— (Ağlayarak) Evet efendim. Yastık yüzünü yanlış teğelledik diye insanın eline bu kadar iğne batırılır mı? Baksana, elim nasıl şişti.

Gerçekten de batırılan iğne biraz fazlaca girdiğinden elinin üzerinde bir iltihap meydana getirmişti. Şu kadar var ki,

küçücük elinin üzerinden çıkan kan damlalarını gözyaşları temizliyordu.

— Dilsitan Kalfa! Sen niçin nikâhlık elbiseni dikmiyorsun? Nikâha topu topu bir hafta kaldı. Sonra yetiştiremezsin!

— (Dilsitan mahcup bir tavırla) Bana nikâh için şimdiye kadar kimse bir şey söylemedi. Bir iki gündür yalnız sizlerden işittim.

O aralık odanın içinde bulunan kızların hepsi birden gülüşmeye başlamışlardı. Odanın bir tarafında başını eğerek dikişiyle meşgul olup şimdiye kadar hiçbir söz söylemeyen geniş ve atik yanakları, çıkık alnı, küçük ve çekik gözleriyle Tatar cinsine mensup olduğunu gösteren bir halayık başını kaldırarak intikam alırcasına ve Cengizpesendane[1] bir bakışla Dilsitan'a bakıyordu.

— Dilsitan Kalfa, sen bizim gelin hanımı görmedin mi? Ben hanımla beraber komşunun düğününde gördüm. Ne güzel, ne güzel! Behçet Bey yaşmaklı görmüş, hep böyle bayılıyormuş.

— .....

— Pek de zenginmiş. Onun ismi neydi kuzum?

— Setri Hanım.

Bu söz üzerine bütün halayıklar dikişlerini bırakarak kahkahalarla gülmeye başladılar.

—Kız hiç öyle isim olur mu? Senin de dilin dönmez ki... Sitarey Hanım!

—Yetişin! Aman yetişin! Dilsitan'a bir şeyler oluyor.

Evet, Dilsitan'a bir şeyler oluyordu. Odanın içinde gülerek, eğlenerek söylenen bir söz, bir kelime, nazik vücudunun en hassas bir yerine saplanmış hançer hükmünü aldığından, oturduğu yerde arkaüstü düşerek kalbinin çarpıntısı duyulmaz, nabzının atışları bulunmaz bir hale gelmişti.

Odanın içinde her ağızdan maksatlı maksatsız, karmakarışık şekilde çıkan sözlerin yol açtığı gürültüler, şakalar,

---

1 Acımasızlığıyla ün salmış Moğol hükümdarı Cengiz Han'a atıfla "ona özenen, ona yaraşır tarzda" anlamında kullanılmıştır.

eğlenceler, gülüşmeler birdenbire bitmiş ve köşede elini tutarak ağlayan küçük kız da susmuştu. Hiçbir şeyden üzüntü duymak, hiçbir şeyi üstlenmek istemeyen keyif ve neşe orada korkunç rengi, etkileyici yüzüyle hasırın üzerinde arkaüstü yatan o gerçek hayata, o yaralı kalbe gözlerini dikerek sükûnete dalıp düşünmeye başlamıştı. Dilsitan bayıldığı zaman odanın ilk hali işte buydu. Sonra telaş ve endişeyle içine yatırdıkları yatağının etrafında büyük bir sükûnetle dolaşan bir hekim, "Bir şey değil. Sinir hali. İsteri" diyordu.

Bütün geceler ve özellikle bundan birkaç gün evvelki geceler, en gönül okşayıcı gençlik hülyalarının ziyaret ettiği yatağının içinde üç günden beri elem ve ıstırabın esiri olduğu halde Behçet Bey bir kere, bir kere başucuna gelip kendisini sormamıştı. Üç dört gün zarfında büsbütün ayağa kalkarak gayet uçuk bir renkle evin içinde dolaştığı zaman arkadaşlarından birine gayet zayıf bir sesle, "Artık büsbütün iyileştim. Bir şeyim kalmadı. Nikâh için olan işleri hep ben göreceğim. Düğünde gelin hanımı ben ağırlayacağım" diyordu.

Üç dört günden beri o nazik bünyesini ta temelinden sarsan şiddetli bir sinir buhranı içinden çıkarak kendisini bir rüyadan uyanmış gibi görüyordu. Bütün ümitler, arzular, sevdalar, şiddetler, Behçet Bey, hepsi vücudu olmayan birer hayaldi. Bundan sonra bulunduğu mevkie göre hareket ederek vazifesinden, hizmetinden başka bir şey düşünmemeye karar verdi.

Ah isteri... İsteri... O azim ve niyet düşmanı. O zihinleri kandıran, kuruntuları artıran, olmadık haller yaratan, her şeyi değiştiren, kuvvetten düşüren hastalık biçare Dilsitan'ı bitiriyordu. Bazen yanlış bir fikre şiddetli bir arzu, sebepsiz bir korku, hiddetli bir söz, sertçe esen bir rüzgâr bayılmasına sebep oluyordu. Bununla beraber, "Nikâh için olan işleri hep ben göreceğim" sözünü alkışlanacak bir metanet ve süratle yerine getirmeye çalışıyordu. Nikâha üç gün kaldığı halde çehresindeki ölü rengi, dudaklarındaki iskelet tebessümüyle herkesin dikişini dikiyor, her hizmete yetişmek için evin içinde koşarak biçtiği elbiseyi acelesinden parçalıyor,

yukarıdan kahve istenildiğini duyunca elindeki işi bırakarak hemen yetişmek için merdivenlerden çıkarken kahve fincanlarını düşürüp kırıyor, sonra da dinlenmek için oturduğu köşede dört beş dakika kadar kendisini zapt edemeyecek surette kahkahalarla gülüyordu.

Mutlaka, mutlaka törende bulunmak, hizmet etmek istiyordu. Sabahleyin erken kalkıp renksiz çehresinin ifşa etmek istediği elem ve ıstırabı bir dereceye kadar düzeltir, yatıştırır ümidiyle bir etekli pembe canfesten elbisesini giyerek ve sırma saçlarını arkasına bırakarak elde ettiği o merhamet uyandırıcı güzellikle törene beraber gitmek için evin alt katında hanımlarını bekliyordu. Kendisini götürmek istemedikleri halde, o etkileyici güzelliğiyle ettiği ısrarlı ricalar üzerine acıklı arzusuna erişerek sonunda nikâh töreninde bulunmuştu. Hiçbir mecburiyeti olmadığı ve vazifesinin tamamıyla haricinde olduğu halde evin içinde her hizmeti kendi görmek, her tarafa kendi yetişmek istiyordu. Nikâh kıyıldıktan ve misafirlere şerbetler dağıtıldıktan sonra törende çalınmaya başlayan çalgıyı dinlemek üzere oradaki kafesin arkasında gizlice bir köşeye oturmuştu. O günlerde her şeyi şiddetli bir halde, aşırı bir şekilde hissediyordu. Can kulağıyla dinlediği çalgıların mızrabı, sazların tellerinden çok kalbinin bağlarına dokunduğundan çarpıntılar içinde kalıyordu. Sazendelerin arasında bulunan bir hanendenin güzel sesini, galiba o gün gayet gizli bir sevda hüznü coşturuyordu ki, bir fıskiye gibi yüksele yüksele muhayyerin en tiz perdesine kadar çıkan sesi sonra çağlayanlar gibi bir hüzün ve letafetle Dilsitan'ın ruhunun içine dökülüyordu. O esnada sazlarla beraber yükselen bu etkileyici, bu merhametsiz ses:

Kimseler gelmez senin feryad-ı ateş-bârına
Yandın ey biçare dil yandın melamet nârına[1]

---

1 Şevki Bey'in uşşak makamında bestelediği, güftesi Ahmet Rasim'e ait şarkı. (Feryad-ı ateş-bâr: Ateş saçan feryat)

şarkısını söylerken Dilsitan bulunduğu yerde hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Bu gözyaşları cemiyetin neşe ve zevkini kaçırır endişesiyle Dilsitan'ı o anda aşağı indirerek bir arabayla eve naklettiler. Eve gittikten birkaç gün sonra yine eski kayıtsız haline dönmeye başlamıştı. Hatta ara sıra hiç sebebi olmadığı halde neşelenir, gülerdi. Fakat bu hastalıklı neşenin ardından başının döndüğünden, biraz fazlaca gülerse göğsünün ağrıdığından şikâyet ederdi.

Aradan günler, haftalar, aylar geçip gittiği halde bir kere, her türlü rastlantıdan sakınan Behçet Bey'le karşılaşarak başını kaldırıp yüzüne bakmadığından, kendisine etrafından geçen bir gölge, karanlık bir hayal gibi görünmüştü. Diğer bir defasında o büyük sofanın bir tarafından siyah setresi, siyah pantolonuyla geçen Behçet Bey'i görerek yanındakine, "Bu siyah adam kimdir?" diye sormuştu.

Yaz tamamıyla sona ermişti. Ormanların en iç taraflarından ölmekte olan hayat mevsiminin son nefesi denilecek gibi derin bir iniltiyle ortaya çıkarak kuzeyden getirdiği soğuğu, üzerinden dökülüp gelen Karadeniz'in rutubetiyle birleştirerek ağaçların yapraklarını döken, geceleri altından geçtiği uçuk renkli semanın hilaliyle yıldızlarının ışıklarını titreştiren ve yazın o uzun gündüzlerinin aydınlık sevinci içinde uçuşan kuşları küme küme ılıman iklimlere doğru sevk eden sonbaharın o soğuk, o etkili, o içe işleyen rüzgârları esmeye başlayınca Dilsitan da vücudunda büyük bir zayıflık hissiyle kesik kesik öksürüyordu.

Gençlere ve özellikle Dilsitan'ın mensup olduğu kavme musallat olan bu gençliğin tehlikeli hastalığı istila ve ilerleyişi için her imkânı hazır bulduğu bu vücutta, az müddette çok ilerleyerek öksürük gittikçe artıyor ve akşamları gelen nöbet bir gecede etkisi görülecek şekilde biçareyi eritiyordu. Her sabah daha renksiz, daha mecalsiz kalkıyordu. Üst dudağının arasından görünen beyaz dişleri yüzüne bir tebessüm hali verdiği gibi, sarı saçları, o donuk beyaz, mütebessim yüzüne ay ışığı vurmuş bir gölün kenarındaki salkımsöğüt gibi dökülerek, ara sıra uçları gözyaşlarıyla

ıslanıyor, o lacivert gözlerinin rengi bile uçarak gök mavi bakışıyla daima düşünüyordu. Kendisini bu hale koyan sonbahara benzemişti.

O senenin şiddetli ve uzun kış mevsimi hüküm sürmeye başladığı zaman, Behçet Bey ileride dedikoduya sebep olmamak ve düğün masraflarını karşılamak için Dilsitan'ı satmak istiyordu. Fakat pek geç. Zira satılmak için vücutça mükemmel olması lazım gelen Dilsitan'ın bir ciğeri eksikti. Bu ümitsizlik verici, bu ısrarcı, bu inatçı öksürük bazı geceler artarak evde herkesi ve özellikle Behçet Bey'i rahatsız ettiğinden, Dilsitan'ı evin bir köşesindeki, eskiliği dolayısıyla boş, rutubeti sebebiyle terk edilmiş bir odaya koymuşlardı ki hastalığın hızla ilerlemesinde bu rutubetin pek büyük etkisi olmuştu.

Cevrifelek Kalfa odaya girip de en son nefesini elem ve ıstırap içinde almaya boş yere çalışan Dilsitan'a, yaşlarla dolu gözlerini diktiği zaman, yukarıdan büyük bir neşe ve sevinçle devam eden düğünün keyif ve eğlence sesleri bu odaya aksediyordu.

Bir Kitabe-i Seng-i Mezar

Bu taşın altında bir ciğerden rakik, bir kalpten hassas, bir ruhtan ulvi, bir bahar sabahından taze olan Vuslat yatıyor.

Bu sukut, kıyamda olan bütün mevcudatı endişe-i istikbal ile rahnedar etse sezâdır.

Nur-ı nigâh-ı cananın söndüğü, kalb-i remide-i Vuslat'ın durduğu, ilahi bir hüsnün münkalib-i türâb olduğu yer, bu topraklardır. Bu bir avuç toprak, içinde yatan meleğe, kurb-i uluhiyetinde bir küre-i Vuslat halk etmek için midir?

Ey kâinat! Yirmi yaşında verem şehidesi olan bu duhter-i ruhperveri bu taşın altından, bu toprakların içinden kurtararak kevakib-i bînihayene bir Zühre daha ilave etmek için ezeliyetinle, ebediyetinle, güneşlerinle, aylarınla bu mezarın ayakucuna in. Orada ağlayarak bulacağın Sezai'nin döktüğü gözyaşlarını, hayatının bu taştan, bu serhadd-i amalinden ileri gidemeyerek zevale münkalib olduğunu Vuslat'ına haber ver.

Derlerdi ona bütün melekler
Hâkinde senin Sezai bekler
Bekler gibi bir yetimi mâder
Bekler gibi bir mezarı ahter
Bekler gibi afitabı hâver
Bekler gibi zül-celâli mahşer

Ey zair-i zeval peyrev. Bu mezarı kemal-i mehâbet ve hürmetle ziyaret et ki bu medfun olan bir cihan-ı ismet bir kâinat-ı hüsndür.

Sami Paşa merhumun cariyelerinden olan Kafkasya'nın bu kerime-i asaleti necabet-i fıtratına şan-ı ismetine layık surette hürmetler muhabbetler içinde perveriş-yab olmuştu.

Be nişinem u ser be pîş-i payet
Ber-hîzem u can konem fedayet

Bir Mezartaşı Yazıtı

Bu taşın altında bir ciğerden merhametli, bir kalpten hassas, bir ruhtan yüce, bir bahar sabahından taze olan Vuslat yatıyor.

Bu düşüş, ayakta olan bütün varlıkları gelecek kaygısıyla yaralasa yeridir.

Sevgilinin gözlerindeki ışığın söndüğü, Vuslat'ın ürkek kalbinin durduğu, ilahi bir güzelliğin toprağa dönüştüğü yer, bu topraklardır. Bu bir avuç toprak, içinde yatan meleğe ilahlığının yakınında bir Vuslat dairesi yaratmak için midir?

Ey kâinat! Yirmi yaşında verem şehidesi olan bu ruh besleyici kızı bu taşın altından, bu toprakların içinden kurtararak sonsuz yıldızlarına bir Zühre[1] daha ilave etmek için ezeliyetinle, ebediyetinle, güneşlerinle, aylarınla bu mezarın ayakucuna in. Orada ağlayarak bulacağın Sezai'nin döktüğü gözyaşlarını, hayatının bu taştan, emellerinin bu sınırından ileri gidemeyerek yokluğa dönüştüğünü Vuslat'ına haber ver.

Derlerdi ona bütün melekler
Toprağında senin Sezai bekler
Bekler gibi bir yetimi anne
Bekler gibi bir mezarı yıldız
Bekler gibi güneşi doğu
Bekler gibi Allah'ı mahşer

---

1 Venüs.

Ey yok oluşun peşine düşen ziyaretçi! Bu mezarı büyük bir hürmetle ziyaret et ki burada gömülü olan bir iffet ve güzellik âlemidir.

Sami Paşa merhumun cariyelerinden olan Kafkasya'nın bu asil kızı yaratılışının soyluluğuna ve iffetinin şanına layık şekilde hürmetler muhabbetler içinde yetiştirilmişti.

Diz çöküp başımı ayağına koyayım
Kalkınca da canımı sana feda edeyim

Arlezyalı[1]

1 Alphonse Daudet'nin "L'Arlésienne" adlı hikâyesinin çevirisidir.

Değirmenin bulunduğu yüksek mevkiden inerek köye gitmek için geçilmesi gereken sokağın kenarında ve karaağaçların gölgelediği bir avlunun ortasında kurulmuş bir çiftlik evinin önünden geçiliyordu... Rengi siyaha çalan, düzensiz biçimde yapılmış geniş bir cephe, kırmızı kiremitler, üzerinde bir balkon, mahsul yığıntılarını yukarı çekmek için bir makara... Diğer tarafta evin damına kadar çıkmış kuru ot yığınları... İşte o çiftlik evi, sokaktan geçerken böyle görünüyordu.

Niçin bu ev benim gözüme çarpıyor? Niçin bu kapalı kapı bana bu kadar dokunuyor? Bunları bilmem. Şunu bilirim ki, bu ev bana pek hüzün verici geliyordu. Etrafında derin bir sessizlik hüküm sürmekteydi. Önünden geçerken köpekler havlamaz, tavuklar bile insanın etrafından sessiz sedasız kaçışırlardı.

Evin içinden hiçbir ses seda işitilmezdi. Eğer pencerelerin beyaz perdeleri ve damından semaya yükselen dumanı olmasa burada kimsenin yaşamadığı zannedilirdi.

Dün öğle sıcağında köyden gelirken, güneşin yakıcılığından kurtulmak için çiftlik duvarının kenarındaki karaağaçların gölgesine sığınarak yürüyordum. Yolun üzerindeki evde birtakım uşaklar sessizlik içinde büyük bir yük arabasına kuru ot yükletiyorlardı. O esnada açık kalan kapının önünden geçerken içeriye göz gezdirdim. Avlunun ta iç tarafında, taştan bir iskemlenin üstüne dayanmış, başını iki elinin içine almış bembeyaz bir ihtiyar gördüm. Gayet kısa bir ceket ve yamalı bir pantolon giymişti. Durdum. Oradaki adamlardan biri oldukça yavaş, "Hişt! İşte bizim

efendi budur. Oğlunun felaketinden beri bu halde bulunuyor" dedi.

O esnada baştan ayağa kadar siyahlar giymiş bir kadınla bir çocuk yanımızdan geçerek çiftliğe girdiler. Yine o adam şu yolda sözüne devam etti: "Evin hanımı küçük oğluyla kiliseden geliyorlar. Büyük oğlu kendini öldürdüğünden beri her gün kiliseye giderler. Ah bilmezsiniz... Ne büyük çaresizlik... Ne derecede hüzün ve matem... Babası halâ matem elbisesini çıkarmıyor! Çıkartmak da mümkün değil."

Yük arabası yoluna gitmek için harekete başlayınca vakayı tamamen anlamak arzusuyla arabacının yanına çıktım. İşte arabacının yanında, otların içinde bu yürekler acısı hikâyeyi dinledim.

***

İsmi Jan'mış. Masumiyeti yüzünden okunan bu köylü gerçekten yiğit biri olduğu halde yine de bir kız çocuğu gibi usluymuş. Pek güzel olduğundan kadınlar kendisine göz atar, fakat o, birtaneciğini düşünür... Bir küçük Arlezyalı... Tamamen kadifeler, danteller içinde... Bu kızla Lisdarel'de[1] tanışıp yakınlık kurar. Bu ilişkiyi çiftlikte pek de memnuniyetle karşılamazlar. Zira kız biraz açıkça sayılır ve oranın yerlisi olmadıklarından akraba ve yakınları da bilinmezmiş. Fakat Jan, Arlezyalısını bütün kuvvet ve iktidarıyla istermiş. Dermiş ki:

— Eğer onu bana vermezlerse ben ölürüm.

Artık çaresiz, ekin vaktinden sonra evlenmelerine karar verilir. Bunun üzerine, bir pazar akşamı bütün aile, çiftliğin avlusunda akşam yemeğini bitirmek üzere bulunurlar. Bu adeta bir düğün ziyafetiymiş. Kız orada bulunmaz, fakat yemek sırasında sürekli onun sıhhat ve saadetine içerlermiş... O zaman kapının önünde biri görünür. Titrer bir sesle evin efendisi Estève'i yalnız olarak görmek ister. Estève yerinden kalkarak sokağa çıkar. Bu adam der ki:

---

1 Lice d'Arles.

— Efendim, siz oğlunuzu alçak bir kadınla evlendirmek istiyormuşsunuz ki o benim iki seneden beri kapatmamdır. İsterseniz ispat edeyim: İşte mektupları! Bunu akrabası da bilir. Bana vereceklerini de vaat etmişlerdi. Fakat oğlunuz arkasına düşeli beri ne onlar vermek, ne de o güzel beni almak istiyor. Zannederim ki bu kadar mahrem ilişkiden sonra bir başkasının olamaz.

Estève mektuplara baktıktan sonra:

— Pekâlâ... İçeri giriniz de bir misket şarabı içiniz.

Bu adam cevabında der ki:

— Teşekkür ederim. Benim acım ve ıstırabım susuzluğumdan fazladır.

Herif kaybolup gider.

Estève içeri girerek sofraya oturur ve kimseye bir şey belli etmez. Neşeyle yemeğini bitirir. O akşam oğluyla beraber tarlalara gider. Geç vakte kadar dışarıda kalırlar. Evlerine döndükleri zaman anneyi kendilerini bekler bulurlar. Evin reisi, oğlunu annesine göstererek der ki:

— Kucakla bunu. Bu zavallı pek talihsizdir.

***

Jan artık Arlezyalıdan hiç bahsetmez. Bununla beraber yine sever, bir başkasının kolunda gördükten sonra daha da çok sever. Yalnız namusuna dokunduğu için bir şey söylemez. Zavallı çocuğu, işte bu bir şey söylememek öldürür. Bazen bütün günü hiç kımıldamadan bir köşede oturmakla geçirir. Bazı gün tarlalarda canla başla çalışarak yalnız başına on gündelikçinin işini görür. Akşam olunca Arlez yolunu takip ederek bu yolun kendisine uzaktan gün batarken gösterdiği, şehrin çan kulelerine bakar. Ondan ileri hiç gitmez.

Onu böyle mahzun, yalnız, dalgın görmekten bütün ev halkı ne yapacağını şaşırır. Bir felaket yaşanacağından kaygılanmaya başlarlar. Bir kere sofrada annesi, yaşla dolu gözlerini oğluna dikerek:

— Jan... Eğer mutlak istersen biz sana onu yine de alırız, der.

Babası utancından yüzü kızararak başını önüne eğer. Jan, başını hayır anlamında sallayarak dışarı çıkar. Jan o günden sonra yaşayışını değiştirir, akrabasının endişe ve ıstırabını gidermek için yalandan şen görünür. Balolarda, meyhanelerde, eğlence mekânlarında gezer durur. Fontvieille seçmelerinde yapılan dansı kendi yönetir.

Babası, "Büsbütün iyileşti" der. Annesi, yalnız annesi daima endişe içinde bulunarak oğlunun her zamankinden de fazla üstüne titrer, onu gözünün önünden ayırmaz.

Jan küçük kardeşiyle beraber yatar. İhtiyar kadın, yatağını odalarının yanında yapar.

O aralık Saint Éloi yortusu gelir. Bütün ev halkı için ne büyük neşe ve mutluluk! Herkese ikramlar yapılır. Her tarafta şaraplar akar. Havai fişekler, büyük ağaçlara asılmış rengârenk fenerler... Yaşasın Saint Éloi yortusu! O gece küçük oğlunun yeni gömleği yanar. Jan bile memnun görünür. Hatta annesiyle dans etmek ister. Zavallı kadın sevincinden mutluluk gözyaşları döker.

Gece yarısı herkes yatmaya çıkar. Herkes uyumak ihtiyacındadır. Jan, yalnız Jan uyumaz. Küçük kardeşinin dediğine göre o gece sabaha kadar hıçkıra hıçkıra ağlamış.

***

Sabahleyin gün ağarırken annesi, birisinin odasından koşarak geçtiğini işitir, içine doğmuş gibi:

— Jan, sen misin? diye sorar.

Jan cevap vermez. Merdivenleri çıkmaya devam eder. Annesi acele acele kalkar:

— Jan, nereye gidiyorsun?

Jan, çatı arasındaki odaya çıkar, annesi de arkasından çıkar.

— Oğlum Allah aşkına!

Jan kapıyı sürmeler.

— Jan! Jancığım. Cevap ver bana. Ne yapacaksın?

İhtiyar kadın titrek elleriyle sürmeyi aramaya başlar. O esnada içerde bir pencere açıldığını duyar. Avlunun kaldı-

rımları üzerine bir vücudun düştüğü işitilir. Her şey biter... Bu zavallı çocuk zaten demiş ki:

— Nihayet derecede seviyorum... Ben biteceğim.

Ah ne alçak gönüllerimiz var. Nefrete neden olması gereken olayların sevgiyi öldürememesi ne acıdır!

O sabah köylüler aşağıda, Estève'in çiftliğinde böyle feryat ve figan eden kim olabilir diye birbirlerinden sorarlar.

Avluda, üstü sabahın çiy taneleri ve çocuğun kanıyla kaplı olan taş masada, çırılçıplak haldeki evladının cansız bedenini kucaklayarak feryat ve figan eden annesiymiş.

Pandomima

Haseki taraflarında bir çıkmaz sokağın içinde yalnız duran üç odalı bu ev, bir mezar gibi sonsuz bir sükûnetle çevriliydi. Unutulmuş, terk edilmiş gibi görünüyordu. Çatısından kopan bir tahta, damından uçan bir kiremit, duvarından yuvarlanan bir taş senelerce düştüğü yerde kalırdı. Ara sıra çirkin, ihtiyar bir Rum karısı cadılara mahsus dehşet ve sükûnetle dışarı çıkar, ev için alışveriş yapıp alelacele eve girerek kaybolurdu. Evin küçük bahçesinde duvara yakın büyük bir ağaç, temmuzun o ateşli güneşi İstanbul'un bu taraflarını dayanılmaz bir hararet içinde bıraktığı zaman, yapraklarının arasına gizlenmiş serin bir rüzgâr yaymaya başlayarak o evin, o mahallenin büyük, yeşil bir yelpazesi gibi havayı tazeler, hareketlendirirdi. Hiçbir kimsenin geçmediği, hiçbir sesin işitilmediği, insan hareketlerinin nadiren görüldüğü bu evde, bu tenha sokakta hayat belirtisi gösteren yalnızca bu ağaçtı. Bahar gelince çiçeklerle donanır, yazın yapraklarla süslenirdi. Dallarının, yapraklarının arasında yuva yapan kuşlar, gökyüzünde âşık, havada gebe, yaprakların arasında anne olurlar. Işığa karşı uçuşurlar. Hep birlikte ötüşerek uzaktaki tarlalara gittikten sonra yine yeşil memleketlerine geri dönerler. Bu gidiş gelişler, bu sevişmeler, bu ötüşmeler, bu uçuşmalar, heyecanlı bir hareketliliğe yol açar.

Yazın bir cuma günü öğle üzeri bu evden koltuğunda bohçasıyla çıkan bir adam kapısını itina ve dikkatle kapadıktan sonra yoluna devam etmeye başladı. Arkadan bakılınca omuzlarıyla belinin genişliği aynı ölçüde görünecek kadar şişman olan otuz üç yaşındaki bu adamın, enli

fakat pek kısa bacakları, üzerindeki yükü bu kaldırımların arasında istediği tarafa götürmekte zorluk çektiği görünüyordu. Bu sokaklarda ilerledikçe sükûnet derece derece artarak ta uzaktaki bir mahallenin kaldırımlarından geçen bir arabanın gürültüsü, camları, çerçeveleri kırılmış bir evin iç tarafından bazı çocukların ağlaması işitilir, ara sıra esen sıcak bir rüzgârın kaldırdığı keder yüklü tozlar, gündüzün aydınlığını lekelerdi.

Bu uzak mahallelerin tenha sokaklarında düşünceli, mahzun bir halde yoluna devam eden bu adam, halkı güldürmek için gidiyordu.

Evinden çıktıktan yarım saat sonraydı ki ortaçağ mesirelerinden olan Yenibahçe'ye[1] ulaştı. Karşısında, o bir avuç toprağı, her yıkılmış taşı harap bir çağ olan duvarların arasında, güya birkaç yüz sene önceki baharın yetiştirip sonbaharın bir köşede unuttuğu soluk, baygın çiçeklerden birkaç tane kopardı. Yine o duvarların ortalarında semaya doğru açılmış mavi pencerelerinden hızla uçarak girip çıkan kırlangıçların, diğer kuşların, başı ucundaki hisarın ta tepesine kanatları dokunacak gibi uçuşan kuşların, Bizans müziğini andırır seslerini dinledikten sonra orada, o harap kalelerin yanında, o asırların görkemli ayakları altında, ince tahtalarla inşa edilmiş ve yıkılmamak için etrafına destekler vurulmuş bir binanın önüne geldi.

Bu binanın kapısının üzerinde beyaz kâğıda büyük siyah yazıyla şu levha asılmıştı:

Meşhur Paskal'ın Pandomiması

Burada her cuma ve pazar günleri meşhur Paskal türlü türlü hünerler ve gülünçlü gösteriler sahneler. Rağbetli müşterilerinin teşviklerini kazanan Paskal, her hafta sahneye yeni yeni oyunlar koyacaktır.

---

1 Fatih semtinde, günümüzde Vatan Caddesi üzerinde bulunan Emniyet Müdürlüğünün olduğu bölge.

Paskal kendisiydi. Tiyatrosunun kapısından girip bohçasını açarak, hiç değişmeyen oyununa mahsus şalvar biçimindeki beyaz pantolonunu, yakası oymalı beyaz saltasını, başına sivri beyaz külahını giydikten ve bütün yüzünü unlara, kurbağa bakışlı siyah gözlerinin alt kapaklarını kırmızıya boyadıktan bir saat sonraydı ki, boş zihinlerle tasasız gönüllerden çıkıp yükselen kahkaha ve alkış sesleri arasında oyununu sahneliyordu.

O gün bu tiyatro bütün iktidar ve hünerini ortaya koyduğundan her şey şevke gelmişti. Tavanını oluşturan bir yelken bezi rüzgâra karşı neşesinden öteye beriye atılarak içerideki havayı yenilediği ve tahtaların arasından sızan güneşin altın zerreleri, tozdan oluşan bir sütunun içinde birtakım böcekleri oynattığı gibi, tiyatronun orkestrası olan bir laterna da ihtiyarlığın çizgileri görünmeye başlamış çirkin çehresi düzgünler, teni mahveden meşakkat ve mesaisinden dolayı her tarafı sarkmış etlerden meydana gelen vücudu, çok kullanılmaktan solmuş kanarya sarısı atlaslar içinde bir kadını dans ettiriyordu.

Oyunda bu kadının âşığı rolündeki Paskal'ın, ilanıaşk için dilini çıkarması ve gördüğü iltifata bir teşekkür olmak üzere takla atması oradaki halkı çok güldürüyordu. Tiyatronun bezden tavanını başının üstünde tutan ortadaki hareketli direğe arkasını dayayarak ağzındaki sigarasıyla oyunu izleyen bir seyirci, "Paskal'ın dilini çıkarması yok mu? İnsan buna gülmekten bayılır" diyordu.

Zaten bunu orada küçük iskemlelerin üzerinde oturanların çoğu onaylamıştı.

Oyuncuların yanındaki locada o samimi, o masum, o çocuksu gülüşleri, hayatın acılarına teselliler veren genç kızlardan biri, büyük bir neşeyle kanatlarını sallayarak uçuşan kuşlar gibi, o küçücük pembe dudaklarının üzerinde aydınlık bir tebessümle, sevdayı okşayan ellerini birbirine çırparak Paskal'ı alkışlıyordu. Eftelya ismindeki yirmi yaşında bu genç kız, ihtiyar annesiyle hemen her hafta bu locaya gelirdi.

Annesi, "Kızım burada çok mu eğleniyorsun?" diye sorduğu zaman kızı, Paskal'ı bundan evvel ölen sevgili köpeğine benzettiğini ve bazen de hal ve tavırlarının, bir kere görüp de pek hoşuna giden bir maymunu andırdığını söylerdi.

Paskal, tiyatrosunun bu genç müdavimini, maskaralıklarının bu güzel müşterisini daha çok eğlendirmek için karşısına geçerek oynar ve bazen oyunda denk getirerek locasının altına düşerdi.

O gün ise beyaz ketenler, sihirli tebessümler içinde bulunan bu genç kız, o gürültüler arasında alaycı takdirine bir delil olmak üzere locadan çiçek atıyordu.

Attığı bu çiçekler Paskal'ın yüzüne, göğsüne dokundukça eliyle kalbini tutarak en can alacak yerinden vurulmuş bir yırtıcı hayvan gibi acı acı feryat ediyordu. Bir iki dakika sonra tiyatrosunun iç tarafındaki toprağın üzerine oturarak, hâlâ güldürdüğü adamların kahkahaları devam ederken içini çeke çeke ağlıyordu.

Gözünden dökülen yaşlar yüzündeki unları, kırmızı boyaları bozarak kıvılcım taneleri gibi o harap duvarların yıkılmış taşlarına damlıyordu.

Bu zavallı Paskal, o güzel Eftelya'yı seviyordu! Bu eksik vücut, o mükemmel yaratılışa âşık olmuştu.

Fakat gönlünün en gizli bir köşesinde sakladığı bu muhabbeti kimseye söylemeye, küçükten beri her sırrını paylaştığı ihtiyar hizmetçisiyle konuşmaya, hatta kendi kendine düşünmeye bile cesaret edemiyordu. Zira kimseye güveni, hiçbir şeye inancı olmadığından zihninde gizlenerek kendisini hayatta tutan aşkın izlerinin görünmesinden sakınıyordu. Ömründe bir kadının okşayıcı bakışlarına, hiç kimsenin sıcak yakınlığına nail olmamıştı. Kendisinden beklenilen yalnız güldürmek. Bak, kalbinin kırık olduğu bu durumda, gözyaşları içinde boğulduğu şu ümitsiz ve dargın halde herkes kahkahalarla gülüyor.

Evet, kimseye söylemeye hatta düşünmeye bile cesaret edemiyordu.

Oyun bittiği için akşamdan sonra yine bohçasını koltuğuna alarak geldiği yoldan çekingen bir halde evine geri dönüyordu. Yolun yarısında, asabi bir halle arkasından bir şeyin takip ettiğini, o meçhul şeyin gözlerinden girerek ruhunun en mahrem yerinde gizlediği güzel Eftelyasını görmek istediğini hissediyordu. Telaşlı ve çekingen bir halde başını çevirdi: Ay! Aydınlık kısmının yarısından fazlası Ayasofya'nın yüce kubbesinin üzerinden belirerek ilk ışığı o tenha sokağın arasına düşmüştü. Evine varıp biraz bir şey yedikten sonra odasına çekildi. Aradan birkaç dakika geçmişti ki odasının kapısını açarak içinde kimse olmayan evinde birisinin dolaşıp dolaşmadığını, penceresini kaldırıp sokaktan kimsenin geçip geçmediğini anladıktan sonra güzel Eftelya'sını düşünmeye başladı.

Bugün oyunda kendisine niçin o kadar çok gülmüştü acaba? Koynundaki çiçekleri çıkarıp dindarca bir saygıyla öptükten sonra, odasındaki en yüksek yere koydu.

"Bu çiçekler... Ah bu çiçekler... Beni öldürecek!" diyordu.

Kendisini bir kere kabul edecek olursa... Bu odaları saksılarla donatacak. O güzel Eftelyasını şu köşeye oturtacak. Kendi kendine ayağa kalkıp oda kapısının eşiğinde oturdu. Ne kadar garip hikâyeler söyleyecek, bütün geceler güldürecek! (Galiba gündüzün kendisine gülerek bakan o büyük siyah gözler bunu fazlasıyla mest etmişti.)

Mesela şimdi odaya giriyor... Bir güzellik tanrıçasının karşısındaki putperest gibi başını tahtaların üzerine koydu. Bir müddet o vaziyette kaldıktan sonra gayet güzel, rüyalı bir uykudan uyanır gibi başını kaldırdı. Ah, pek de çirkin... Âlemin maskarası... Ağlamaya başladı.

Bu uzun uzadıya hayaller içindeyken o büyük ağaçtaki kuşlar ötüşmeye başladılar. Sabah oluyordu. Hayallerden bitkin düşerek orada bir köşeye düştü.

***

Son gününde bir matem haberi getiren o ay ne kadar da süratli akıp gitmişti. İki haftadan beri tiyatrosuna gelmeyen

Eftelya evleniyordu. Senelerden beri hiçbir ses seda işitilmeyen bu evden, o günlerde birisinin hıçkıra hıçkıra ağladığı işitilmişti.

Bu zavallı Paskal bir cuma günü, locaya kocasıyla beraber gelen Eftelya'yı güldürerek ve dayanılmaz kederinden renk vermemek için başını önüne eğerek, mümkün olduğunca hızla evine gidip içine kapandığı odasının kapısını sürmeledi. Ertesi sabah öğleden sonra kapısını kıracak gibi vuran ihtiyar Rum karısı hiçbir cevap alamayınca büyük bir korku ve telaş içinde mahalleden topladığı adamlarla kapısını kırıp odaya girdiler. Odaya girer girmez herkes gülüşmeye başladı. Çünkü Paskal, asılmış bir adam taklidi yaparak o meşhur maharetiyle dilini çıkarmıştı.

Hayatında herkesi güldürdüğü gibi ölümünde de kimseyi ağlatmayan zavallı Paskal'ın bu seferki hali taklit değil, ölüm kadar hakikatti.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

1. KUYRUKLUYILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ
   Hüseyin Rahmi Gürpınar
2. MÜREBBİYE
   Hüseyin Rahmi Gürpınar
3. EFSUNCU BABA
   Hüseyin Rahmi Gürpınar
4. İNTİBAH
   Namık Kemal
5. ŞAİR EVLENMESİ
   Şinasi
6. VATAN YAHUT SİLİSTRE
   Namık Kemal
7. KÜÇÜK ŞEYLER
   Samipaşazade Sezai
8. FELÂTUN BEY İLE RÂKIM EFENDİ
   Ahmet Mithat Efendi
9. TAAŞŞUK-I TALAT VE FİTNAT -TALAT VE FİTNAT'IN AŞKI-
   Şemsettin Sami
10. MAİ VE SİYAH
    Halit Ziya Uşaklıgil
11. REFET
    Fatma Aliye
12. TURFANDA MI YOKSA TURFA MI?
    Mizancı Murat
13. ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU
    Muallim Naci
14. DOLAPTAN TEMAŞA
    Ahmet Mithat Efendi
15. GULYABANİ
    Hüseyin Rahmi Gürpınar

16. SALON KÖŞELERİNDE
Safveti Ziya

17. FALAKA
Ahmet Rasim

18. A'MÂK-I HAYAL -HAYALİN DERİNLİKLERİ-
Filibeli Ahmet Hilmi

19. ŞEYTANKAYA TILSIMI
Ahmet Mithat Efendi

20. ÇİNGENE
Ahmet Mithat Efendi

21. SERGÜZEŞT
Samipaşazade Sezai

22. ZEHRA
Nabizade Nâzım

23. GENÇ KIZ KALBİ
Mehmet Rauf

24. BİZE GÖRE -VE BİR SEYAHATİN NOTLARI-
Ahmet Haşim

25. SEYAHAT JURNALİ
Âli Bey

26. GÖNÜL BİR YEL DEĞİRMENİDİR SEVDA ÖĞÜTÜR
Hüseyin Rahmi Gürpınar

27. HAZAN BÜLBÜLÜ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

28. AŞK-I MEMNU
Halit Ziya Uşaklıgil

29. KÜRK MANTOLU MADONNA
Sabahattin Ali

30. LEVAYİH-İ HAYAT -HAYATTAN SAHNELER-
Fatma Aliye

31. İÇİMİZDEKİ ŞEYTAN
Sabahattin Ali

32. KUYUCAKLI YUSUF
Sabahattin Ali

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 7

Küçük Şeyler sıradan insanın başına gelmesi muhtemel sıradan olayları, acıları, ümitleri, hayal kırıklıklarını, yani kimi hayat gerçeklerini ve bu gerçekler karşısında yaşanan duyguları ele alıyor. Ağaçların kesilmesine üzüntü duymamız, kuş sesleriyle neşelenip aşk uğruna acı çekmemiz, bir tebessümle umutlanıp kurduğumuz hayallerin yıkılıvermesi gibi olağan ama okuru derinden etkilemeyi başaran hikâyelerdir bunlar.

Türk edebiyatına modern anlamda hikâyenin ilk örneklerini kazandıran Samipaşazade Sezai, *Küçük Şeyler* için yazdığı önsözde, neyin anlatıldığının değil, nasıl anlatıldığının önemli olduğunu vurgulayarak hikâyenin gücünün ayrıntıda gizli olduğunu ve güzel yazıldığı sürece basit konuların da önem kazanacağını söyler.



Samipaşazade Sezai (1859-1936)

İstanbul'da doğan Sezai'nin çocukluk ve ilkgençlik yılları Maarif nazırlığı da yapmış olan babası Sami Paşa'nın Taşkasap'taki büyük konağında geçer. Bu konak dönemin meşhur fikir adamlarına, yazar ve şairlerine ev sahipliği yapan önemli bir buluşma noktasıdır. Sezai burada pek çok yazar ve şairle tanışır. Özel hocalardan Arapça, Farsça ve Fransızca dersleri alır. Gençlik yıllarında oldukça etkilendiği Namık Kemal ve yakın dostu Abdülhak Hamit'in yenilikçi düşüncelerini benimseyen Sezai, 1880'de Londra Sefaretine ikinci kâtip olarak atanır. Burada Batı edebiyatını, özellikle Shakespeare'in eserlerini inceleme imkânı bulur. Londra'da geçirdiği bu zaman onun düşünce dünyasını ve edebi ufkunu genişletir. 1901'e kadar İstanbul'da Hariciye Nezareti'nde muavinlik görevini sürdürür. İstanbul'da geçirdiği 1886-1901 yıllarında *Sergüzeşt*'i, *Küçük Şeyler*'i ve *Rumûzü'l-Edeb*'i yayımlar. İstanbul'un alafranga dünyasına yönelik ilk köklü saptamalar onun eserlerinde belirir. *Sergüzeşt*'te esirlik ve özgürlük kavramlarını işlemesi hükümetin takip çemberine girmesine neden olur ve 1901'de Paris'e kaçar, burada Jön Türkler'e katılır. Tanzimat dönemi yenilikçi edebiyatın öncülerinden Samipaşazade Sezai'nin seçme eserlerine Türk Edebiyatı Klasikleri Dizimizde yer vermeyi sürdüreceğiz.




9 786052 955178

8 TL